

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra praktické teologie

Bakalářská práce

Je příčinou preference nesezdaného soužití kvalita vztahů v primární rodině?

Autor práce: Mgr. Jana Vostoupalová
Vedoucí práce: RSDr. Ján Mišovič, CSc.
Studijní obor: Sociální a charitativní práce
Forma studia: Kombinovaná
Ročník: čtvrtý

2012

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Dne 26. března 2012

Mgr. Jana Vostoupalová

Děkuji při této příležitosti vedoucímu bakalářské práce panu RSDr. Jánu Mišovičovi, CSc. za jeho cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Obsah

Úvod	5
1. Rodina – základ společnosti	6
1.1 Rodina a její obecné definice	7
1.2 K historickému vývoji společenské instituce – rodiny	8
1.2.1 Nejstarší společnosti a počátky rodiny	8
1.2.2 Středověká rodina	9
1.2.3 Rodina v tradiční společnosti	9
1.2.4 Moderní společnost a postavení rodiny v ní	10
1.2.5 Rodina v době postmoderní	10
2. Primární (nukleární) rodina	11
2.1 Obecná definice a charakteristika primární (nukleární) rodiny	11
2.2 Základní funkce rodiny	12
2.3 Posouzení funkčnosti rodiny	14
2.4 Kvalita vztahů v rodině jako fenomén úspěšné socializace potomků	16
3. Sňatečnost – definice pojmu a statistická data	17
4. Manželství jako legitimní základ rodiny v dějinném vývoji	18
4.1 Manželství v právním systému ČR	19
4.2 Manželství jako sociální fenomén současnosti	20
4.3 Manželství x nesezdané soužití	20
5. Nesezdané soužití	22
5.1 Nesezdané soužití v historickém exkurzu	23
5.2 Nesezdaná soužití a současné trendy v České republice	23
5.3 Formy nesezdaného soužití	25
5.3.1 Heterosexuální soužití – kohabitace	26
5.3.2 Homosexuální soužití – registrované partnerství	27
5.3.3 Singles	27
6. Empirická část	28
6.1 Úvod a cíl výzkumu	28
6.2 Metodika výzkumu	29
6.3 Výsledky výzkumu	31
Diskuse	42
Závěr	47
Seznam použité literatury	50
Seznam použitých elektronických dokumentů	52
Seznam použitých zkratk	54
Seznam příloh	54
Abstrakt	59
Abstract	60
Přílohy	55

Úvod

Rodina je ono prvotní společenství, do něhož přicházíme po svém zrození, jehož jsme obvykle pevnou součástí hned od okamžiku příchodu na tento svět. Je to nejbližší a také nejtěsnější svazek, jehož prostřednictvím vstřebáváme své první vjemy vzájemné lásky a úcty. Ale je to i bezprostřední pospolitost, která nám – od prvních chvil našeho postnatálního života – zprostředkovává kontakt se sociálním okolím. Rodina je pak ona primární jistota, která i přes velké společenské proměny dnešního světa stále zůstává tím pevným přístavem našeho bytí. A to navzdory tomu, že právě zmiňované proměny se v posledních desetiletích ve velké míře dotkly i této instituce. Rodina i společnost ztrácí svou jistotu v původních pevných morálních principech, v myšlenkách neochvějného semknutí jejich jednotlivých členů, soudržnosti manželského svazku jako pilíře rodinného soužití. Tyto historicky osvědčené zásady byly nahrazeny volnějším svazky, hlásajícími právo na svobodné soužití, bez smluv a závazků. Partnerské vztahy jsou poznamenány jistou vnitřní nestabilitou a mnoho mladých lidí si stále častěji volí alternativní způsoby svého soužití. Jedná se tedy o přímý důsledek exploze individualismu postmoderní epochy nebo jde pouze o únik od přímé odpovědnosti mladých lidí za chod věcí příštích?

Proto je nutno principiálně řešit otázku, do jaké míry je partnerské chování dnešní mladé generace způsobeno změnami společenských struktur a do jaké míry je příčinou tohoto jevu právě rodina. Posoudit, do jaké míry je tento nový trend v partnerském soužití mladých lidí důsledkem tzv. soudobé krize rodiny. Související problematika proto není ani zdaleka pouze privátní otázkou té či oné rodinné formace, ale jedná se ve skutečnosti o záležitost celospolečenskou.

Překvapuje mě, jak se v posledních několika letech i mezi mými známými a přáteli značně rozmáhá právě ona preference alternativních forem partnerských soužití, a to nejenom ve fázi tzv. mileneckého období. Mnohé z párů jsou totiž dnes již rodiči a vychovávají své děti v různých variantách partnerství. Zajímalo mě, zda impuls k takové volbě vychází hlavně ze zkušeností se vzájemnými vztahy členů primární rodiny nebo zda jde o odraz úrovně současné společnosti. A proto jsem si vybrala za hlavní téma své bakalářské práce právě problematiku nesezdaných soužití.

Hlavním cílem mé bakalářské práce je objektivně zjistit, do jaké míry ovlivňují poznané původní vztahy v primární rodině a jejich kvalita vlastní rozhodnutí mladých lidí žít v kohabitaci jako v racionálně zvolené formě partnerského společenství.

Svou práci jsem uspořádala do šesti částí, z nichž prvních pět tvoří poměrně obsáhlý soubor literárního přehledu představující výběr ze souvztažné tematiky publikované již renomovanými autory. V první kapitole uvádím přehled vybraných definic rodiny a je zde také stručně nastíněn její historický vývoj od nejstarších společností až po začátek 21. století. V druhé kapitole je pak zpracován přehled obecných definic primární (nukleární) rodiny, její základní funkce včetně způsobů hodnocení funkčnosti rodiny a vztahů uvnitř rodiny, které bezprostředně ovlivňují socializaci jedince. Třetí kapitola je věnována rozboru pojmu sňatečnosti a některým souvisejícím statistickým údajům. Další oddíl popisuje manželství jako legitimní základ rodiny a poslední, pátá kapitola se věnuje fenoménu nesezdaného soužití a jeho běžným formám.

V následující pasáži, označené jako empirická část, popisuji metodiku a výsledky své analytické studie šesti partnerských dvojic žijících v nesezdaném soužití. Cílem mého výzkumu bylo zjistit, nakolik je ovlivnila zkušenost s životem v primární rodině při rozhodnutí žít právě v této formě partnerství.

Ve své práci jsem se snažila využít spektrum poznatků z odborné literatury zaměřené na otázky účelového formování rodiny z aspektů sociologických a psychologických disciplín. Čerpala jsem převážně z bibliografií Oldřicha Matouška, Iva Možného, Jana Jandourka, Ireny Sobotkové, Jiřího Dunovského, Zdeňka Matějčka, ale i z mnoha dalších pramenů věnujících se této problematice, které jsou prezentovány na internetových stránkách.

1. Rodina – základ společnosti

V průběhu vývoje lidské společnosti, ale především během evoluční kvalitativní formace jejích jedinců postupně vznikalo elementární uspořádání lidí, později definované jako rodina. Ta se stala základní jednotkou mnohých variant společnosti.

Současná rodina již není pouze ekonomickou a organizačně-správní jednotkou, ale je založena především na citové bázi – tedy i na sdílení emocí. Je ve skutečnosti funkčním svazkem mezi svobodnými jedinci, kteří se domlouvají na konkrétní podobě své vlastní rodiny a na úrovni vzájemných vztahů. A chceme-li mít zcela normální, opravdu civilizovanou společnost, je třeba se skutečně velmi intenzivně starat o její základní strukturu – o rodinu.

1.1 Rodina a její obecné definice

Dlouhá staletí formování a cizelování elementární society, dle které je konstruována celá společnost, s sebou přinesla mnoho názorů na rodinu, ale i bohatou paletu snah o její definování. Na následujících řádcích představuji některé vybrané aktuální definice, jež by mohly a dozajista i měly vytvářet jakýsi etalon pro studium a další usměrňování rodinných podob.

„Rodina je ve svém jádru školou lásky a vztahů, kde získáváme schopnost dávat lásku, a spolu s tím si optimálně rozvíjíme komunikační dovednosti. Přirozeně rosteme v dynamice vztahů a morálně vyspíváme v rolích dítěte, sourozence, partnera a rodiče.“ (ROZEHNALOVÁ, 2004: 7).

Rodina byla v podstatě lidskému rodu dána do vínku. Tato skutečnost byla a je zakódována v samotných biologických základech lidství: jako bazální předpoklad pro to, aby lidé – jako živočišný druh – byli schopni vůbec dál přežít. Rodina se přitom během své historické existence osvědčila jakožto ideální uspořádání pro zmíněné potřeby a funkční účely jako nepraktičtější struktura (srov. MATĚJČEK, 2004: 12).

JANDOUREK, (2001: 206) definuje rodinu coby formu dlouhodobého solidárního soužití osob spojených příbuzenstvím, zahrnující v to přinejmenším rodiče a děti. Současně uvádí, že k sociokulturně podmíněným znakům rodiny patří společné bydlení, příslušnost ke společné příbuzenské linii, společná produkce a konzumování statků atd.

Rodina se stává místem postupného formování mezilidských vztahů, místem, kde by se měl člověk od útlého věku učit hlubokému pochopení toho, že lidé z jeho okolí jsou významní, důležití a že život každého jedince má nezastupitelnou hodnotu a smysl (srov. SCHAEFFEROVÁ, 1995: 45).

V moderní společnosti se podle velikosti posuzované rodinné jednotky – přesněji tedy podle velikosti ve smyslu počtu pozic v ní – vyskytly dva hlavní typy rodinných útvarů, a to rodina rozšířená a rodina nukleární.

Nukleární rodina je zpravidla dvougenerační seskupení, skládající se pouze z manželů a jejich vlastních či adoptovaných dětí, které žijí ve společné domácnosti. Proto – jak se zmiňuje Mišíková (2003: 5) – nukleární rodinu označil francouzský sociolog Emil Dürkheim též za *rodinu manželskou* (srov. MIŠÍKOVÁ, 2003: 5).

Termínem *rozšířená rodina* označujeme takové rodinné společenstvo, jež ve své struktuře zahrnuje více než dvě generace, tj. žijí-li v jedné domácnosti kromě obou rodičů a jejich dětí ještě i další blízcí příbuzní (srov. MIŠÍKOVÁ, 2003: 7).

Orientační rodina je ta, do níž se člověk narodí. *Prokreační rodinou* je nazýváno rodinné společenství, které člověk založí sňatkem, nebo tím, že má děti, pro něž takovou rodinu formuje (srov. MATOUŠEK, 2003: 187).

Rodina současné moderní společnosti je z určitého právního hlediska *egalitární*. V minulosti však byla moc v rodině obvykle soustředěna v rukou otce – pána domu. V takovém případě hovoříme o tzv. *rodině patriarchální*. Zatímco v *matriarchální rodině* měla naopak klíčovou moc matka (srov. MIŠÍKOVÁ, 2003: 9).

Z hlediska topografie rodinného bydliště nově založené rodiny rozeznávají antropologové a sociologové následující typy rodiny. *Matrilokální rodina* je rodinou etabloující se v lokalitě, kde žijí (nebo žili) rodiče a další příbuzní manželky – matky. Naproti tomu *patrilokální rodina* je takovou rodinou, která se zabydlela v místě, kde žijí (nebo žili) rodiče manžela – otce, případně tam tato rodina žije přímo společně s nimi.

Neolokální rodina je pak rodinou, která se usadila mimo sídelní lokality, v nichž žijí rodiče některého z manželů nebo i rodičů z obou stran. V současné moderní společnosti se dominantně prosadila tendence zakládání *neolokální rodiny* (srov. MIŠÍKOVÁ 2003: 14).

1.2 K historickému vývoji společenské instituce – rodiny

1.2.1 Nejstarší společnosti a počátky rodiny

Pravěk rodiny lze situovat do období, kdy se objevuje člověk dnešního typu, tedy do období mladší doby kamenné.

Nejmenší jednotkou společenské organizace byla téměř ve všech tehdejších společnostech *rodina*. A protože ji vytvořily všechny až doposud známé typy komunit, lze se domnívat, že existovala už i v době kamenné. V tehdejších rodinách byla zřetelně patrná výrazná role žen (srov. MATOUŠEK, 1993: 14).

Situace rodiny se zásadně mění tzv. *neolitickou revolucí*, probíhající kolem roku 8000 př. n. l. Vedoucí postavení ve společnosti i v rodinách již jednoznačně získávají muži a v civilizovaných společnostech si je udržují až do současnosti. (srov. MATOUŠEK, 1993: 15).

Nejstarší kořeny evropské rodiny můžeme nalézt především v klasických středomořských civilizacích Řecka a Říma, ale i v germánských a keltských kmenových společnostech. Oběma vlivům se přičítá odpovědnost za důležité rysy rodiny v pozdější Evropě (srov. GOODY, 2006: 11).

Ve starověkých Aténách se setkáváme s pojmem *oikos*. Rozuměla se jím základní rodinná jednotka většího rodového útvaru – tzv. *frátrie*. Ve staré řečtině znamenalo *oikos* dům. Ve své podstatě bylo tímto „domem“ vnímáno celé hospodářství coby samostatná jednotka v čele s hospodářem, dále jeho rodinou, nesvobodnou čeledí či otroky (srov. MIŠÍKOVÁ, 2003: 29).

Křesťanství se v mnoha ohledech vymezovalo proti klasickému modelu antické rodiny. Jednou z podstatných změn, která se stala klíčovou pro nové zákonodárství, byl zákaz sňatků blízkých příbuzných. Církevní rozšíření zákazu incestu bylo odpovědné za zásadní přechod od *endogamie* k *exogamii* typické pro období středověku a novověku (srov. GOODY, 2006: 33).

1.2.2 Středověká rodina

Nástupem éry středověku doznává postupně – spolu s ekonomickými změnami, vývojem vědomostí a počátky etického kodexu křesťanství – zřetelných evolučních proměn i charakter dosavadních rodinných formací.

Rodina je v této době – až na výjimky – především primární výrobní jednotkou. Děti se v popisované etapě připravují na své budoucí povolání hlavně v rodinném prostředí, i když obvykle ne v rodinách vlastních. Běžně se v té době vyskytuje soužití širších rodin, a to dokonce až tří generací. Velikost vlastní rodiny je pak závislá na tom, kde rodina žije – venkovské rodiny jsou v průměru větší, ve městech mívají větší rodinu jen příslušníci nejmajetnějšího stavu (srov. MATOUŠEK, 1993: 20).

1.2.3 Rodina v tradiční společnosti

Celospolečenské změny, které s sebou přinesl přechod od středověku k následné etapě, jsou poznamenány nárůstem technokratických vlivů na veškeré dění. Tedy i na aktuální formaci rodiny, na proměnu jejích charakteristik a na posun hierarchických hodnot uvnitř její struktury.

Jak dokumentují historické prameny, je pro tradiční společnost typickou formou tzv. "*domácnostní rodina*". Celý "dům" se všemi jeho obyvateli, v příbuzenském i nepříbuzenském poměru, vytváří funkční rodinnou jednotku osob společně se podílejících na jejím chodu a jejím životě vůbec (srov. MIŠÍKOVÁ, 2003: 28).

„První projevy formování nového typu rodiny – do podoby samostatného příbuzenského jádra žijícího ve společné domácnosti – se začaly objevovat až na konci 17. – 18. století (v období tzv. raného novověku). Masově se začala změna rodiny

tradiční společnosti na rodinu moderní dít v 19. století, v souvislosti s industrializačním procesem.“ (MIŠÍKOVÁ, 2003: 29).

S popisovanými jevy souvisí i rozvíjející se proces ženské emancipace, jenž v podstatě začal už dávno předtím, než byl deklarován feministickým hnutím za první Francouzské revoluce. A v přímé souvislosti s tím se začala rozpadat dominantní podoba patriarchálního typu dosavadních rodin (srov. GOODY, 2006: 22).

1.2.4 Moderní společnost a postavení rodiny v ní

Novověká industrializace přenesla pracovní místo z rodiny do továrny a v důsledku toho také soustředila značnou část obyvatel-zaměstnanců do měst. Kromě toho na přelomu 19. a 20. století začaly pracovat v průmyslu i ženy. Muž jako institucionální hlava rodiny přestal být jejím jediným živitelem a jeho prestiž klesala. Ve veřejném prostoru započal proces stírání rozdílů mezi mužem a ženou. Sňatky přestaly být určovány jinými stimuly, nežli přáním dvojice snoubenců žít společně (srov. MATOUŠEK, 1993: 23).

MIŠÍKOVÁ (2003: 40) popisuje rodinu moderní společnosti jako formaci, která až dosud prošla dvěma zřetelně poznatelnými fázemi. Spolu s výskytem nových profesí se začíná objevovat *rodina příbuzenská* jakožto centrum soukromí, které je odděleno od výrobních procedur, a tudíž i od vlastního pracoviště. V důsledku toho dochází k osamostatňování nukleární rodiny od širšího příbuzenstva.

Současně lze od poslední dekády 19. století pozorovat výrazný pokles původní plodnosti i natality v celé severozápadní Evropě. Hlavní příčinou tohoto jevu byl fakt, že v tomto období došlo ke zdokonalení a následnému velkému rozšíření metod antikoncepce (srov. GOODY, 2006: 158).

1.2.5 Rodina v době postmoderní

Postmoderní dobu je skutečně nelehké výstižně charakterizovat a definovat. MAJEROVÁ (2000: 107) k této záležitosti poznamenává, že postmoderna neznamena ani tak epochu jako spíše stav mysli nebo společnosti, ovzduší, v němž žijeme.

Vzorci chování v rodině jsou v tomto období vystaveny výraznému vlivu rozmanitých přesunů majetku, peněz, růstu bohatství na jedné straně a propadu v životní úrovni až pod hranici chudoby na straně druhé. Mění se dosavadní společenská strategie a původní stereotypy, včetně významných proměn vnitrorodinných pozic mužů a žen.

Toto všechno pak nutně ovlivňuje podobu a charakter rodinného života (srov. ČERMÁKOVÁ a kol., 2000: 3).

Namísto dosavadního modelu malé, izolované nukleární rodiny zde najednou máme formaci ještě menší, roztříštěnou *fragmentární rodinu*. Takovou, která vlastně vůbec není rodinou, pokud si pod tímto termínem představujeme heterosexuální pár žijící ve společné domácnosti se svými dětmi. Významná část manželských párů, zhruba 50 %, se rozchází, pokud jde o společnou domácnost i city. Po tomto rozchodu často následuje období osamělého rodičovství a poté vznik toho, co někteří odborníci nazývají *rekonstruovanými* (či "*postmoderními*") *rodinami* a jiní "*nejasnými rodinami*" (srov. GOODY, 2006: 191).

„Postmoderní rodiny již nejsou zakládány proto, aby reprodukovaly populaci nebo jinak prospívaly velkým společenstvím lidí. Rodiny postmoderní doby jsou zakládány kvůli uspokojování citových potřeb obou partnerů (nikoli však vždy i dětí!). Stabilita těchto rodin proto stojí a padá s citovou bilancí partnerského vztahu. Rodina je stále více privátním podnikem. Jen některé rodiny si dnes nechávají posvětit manželský svazek v kostele, stále méně rodin si jej nechává potvrdit úředně, takže roste počet nesezdaných soužití. Doba, kdy se partnerům narodí děti, i počet dětí jsou uváženou volbou jednotlivců.“ (MATOUŠEK, 2008: 182).

2. Primární (nukleární) rodina

2.1 Obecná definice a charakteristika primární (nukleární) rodiny

Obecná definice

V názvu své práce uvádím – jako jeden z klíčových výrazů – pojem *primární rodina*. Ráda bych se tedy v této části své práce věnovala objasnění a definování právě tohoto termínu.

Za primární rodinu lze zjednodušeně označit tu rodinu, do níž se narodíme a v níž vyrůstáme. Jedná se o základní a bezesporu nejsilnější sociální prostředí, které ovlivňuje vývoj a formování každého člověka (srov. VENGLÁŘOVÁ, 2008: 27). Pro tuto základní společenskou jednotku s výše zmíněnou charakteristikou však můžeme v odborné literatuře najít několik dalších, mnohem více frekventovaných názvů. Jako příklad uvádím nejčastěji používané pojmy – *rodina atomární*, *rodina biologická*, *rodina párová*, *rodina manželská* a v neposlední řadě i *rodina nukleární*. Protože jsem

se v průběhu studia odborné literatury k tomuto tématu, bohužel, setkala s definováním a popisem primární rodiny jen velmi sporadicky, budu v teoretické části své bakalářské práce používat termín v literatuře hojněji se vyskytující, a to *rodina nukleární*.

„Nukleární rodina – je dvougenerační rodina skládající se jen z manželů a jejich vlastních či adoptovaných dětí žijících ve společné domácnosti.“ (MIŠÍKOVÁ, 2003: 5).

„Nukleární rodina – je manželským párem rodičů s alespoň jedním dítětem. V literatuře není úplné jednoty v tom, zda pod pojem nukleární rodiny zahrnovat i bezdětné manželské páry a vdovce, resp. vdovy s alespoň jedním dítětem.“ (HORSKÝ, SELIGOVÁ, 1996: 36).

Charakteristika primární (nukleární) rodiny

„V užším pojetí je možné za přirozenou nukleární rodinu, která je jednoznačně převažujícím typem soužití v České republice, považovat institucionálně strukturované sociální společenství, které je založené na rodičovském a manželském vztahu jako jeho dvou základních vztahových liniích, a vychází z úpravy rodinného práva.“ (MPSV, 2004: 11).

Centrem popisované formy rodiny jsou rodiče a děti a nikoliv už ona rozsáhlá síť příbuzenstva, tak jak tomu bývalo v dobách tradiční společnosti. Ale i přesto v jejím režimu stále zůstává zachováno propojení přinejmenším s prarodiči, kteří často zajišťují důležitou doplňkovou funkci při výchově dětí (srov. JANDOUREK, 2009: 116).

2.2 Základní funkce rodiny

Velmi sugestivně a také skutečně výstižně prezentuje základní rodinné funkce MUCHA (2007: 185), který je ve svých přesvědčivých formulacích zcela jednoznačně popisuje. V první řadě připomíná, že rodina vlastně předává potomkům sama sebe jako celek; především tím, že rodiče formují své děti nikoliv metodami nařízení a příkazů, ale spíše pomocí toho, jaké prostředí jim dokážou vytvořit, jaké vztahy uvnitř rodiny aktivně udržují a jakou mentalitu v dětech ztvárňují. „Výchova dětí to je vytváření rodiny. Vzájemné zdokonalování manželů nelze odtrhnout od duchovního formování dětí. Tím, že realizují intenci života, vytváří otec a matka ze svých dětí člověka.“ (MUCHA, 2007: 185).

Jak uvádí ve své studii MIŠÍKOVÁ (2003: 48), je možné hlavní funkce rodiny v současné společnosti pojmenovat, definovat a rozdělit následovně na:

funkci ekonomickou – na přelomu 18. a 19. století se v důsledku industrializačního procesu začala rodina oprošťovat od své výrobní funkce. Přibližně od poloviny 20. století pak zůstává domácnost v pracovním čase členů rodiny (na pracovišti a ve škole) de facto "mrtvá" a ožívá jen ve volném čase, vyhrazeném již výlučně pro spotřebu. Ekonomická funkce rodiny se tak zužuje pouze na spotřební funkci, zcela závislou na činnosti společnosti.

Sociálně-ochrannou funkci rodiny přebírá v současnosti policie, soudy, věznice atd. Podobně zasáhl stát do mocenské suverenity pána domu i rodinnou politikou a zákony o postavení a právech členů rodiny. Tradičně suverénní sociálně ochranná funkce rodiny tedy prakticky v současnosti zaniká.

Socializační funkci plně se uplatňující tehdy, když byly děti vychovávány téměř výhradně v rodině – v domě. Zavedením všeobecného systému školního vzdělávání tak rodině podstatně ubylo mnohé z její výchovné role. Socializační funkce rodiny přechází ve významné míře i na veřejná výchovná zařízení. Vzdělávání se odděluje od rodinné výchovy, rodina má však stále plnou zodpovědnost za mravní formování dětí. I nadále je rodinné prostředí podstatné pro utváření postojů dětí nejen k okolnímu světu, ale i k sobě samému, k vytváření jejich hodnotového systému. Ale i tato část výchovné funkce zůstává rodině jen při výchově menších dětí, a to hlavně z důvodu působení konkurenčních socializačních mechanismů ve společnosti.

Funkci biologické reprodukce, která má význam jak pro společnost jako celek, tak i pro jedince, kteří rodinu tvoří, a to tím, že má udržovat kontinuitu života zplozením a narozením nového člověka. Manželství jako partnerský svazek v dnešní době ovšem získalo sekularizací jiný smysl nežli samotné plození dětí. To je pak hlavní příčinou toho, proč manželství dnes přestává plnit svou biologicko reprodukční funkci v původním rozsahu minulých dob. Dospělí nyní manévrují i ve své generativní roli a volí mezi rodinou a pracovní seberealizací; prostředkem umožňujícím toto životní rozhodování se stala řízená antikoncepce.

Emocionální funkci, která je v dnešní uspěchané době obzvláště důležitá. Můžeme ji nazvat rovněž psychohygienickou funkcí rodiny. Rodina se stává soukromým světem osobních a zejména pak intimních vztahů, útočištěm před citově chladným vnějším světem s jeho odosobněnými vztahy i s jeho stresovými rezidui.

2.3 Posouzení funkčnosti rodin

Jedním z významných českých odborníků věnujících se problematice funkčnosti rodin je Oldřich Matoušek, který výraz funkční rodina upřednostňuje před pojmem normální rodina, harmonická rodina, zdravá rodina a neklinická rodina (srov. MATOUŠEK, 1993: 117). V rámci posuzování života rodiny existuje několik elementárních ukazatelů kvality rodinných funkcí. Tito ukazatelé jsou pro sociální pracovníky velmi důležití a každý profesionál v oboru by je měl umět v rámci sociální práce s rodinou citlivě vnímat a vyhodnocovat. Jedná se o následující prvky:

1. kulturní a hodnotová orientace rodiny;
2. saturace základních potřeb jednotlivých členů rodiny;
3. stav domácnosti z hlediska potřeb členů rodiny;
4. funkčnost rodičovského systému;
5. hodnocení vývoje dětí;
6. funkčnost manželského systému;
7. vztahy členů rodiny k širšímu příbuzenstvu;
8. vztahy k institucím pro rodinu významným;
9. jiné významné sociální vazby členů;
10. zaměstnání rodičů, jeho perspektiva, pracovní spokojenost;
11. materiální zdroje, které má rodina k dispozici, a způsob rozhodování o nich;
12. styl komunikace (srov. MATOUŠEK, 2008: 193).

Ve funkčních rodinách oba rodiče vnímají své děti podobně a mají vůči nim obdobná očekávání, povzbuzují je k řešení problémů, a to i v případech, kdy se zvoleným řešením dítěte nesouhlasí. Rodiče mají v takovéto rodině jednoznačně vedoucí roli, hranice mezi generacemi je zcela jasná. Dětem jsou ze strany rodičů zřetelně určovány meze dovoleného chování, rodiče děti přiměřeně oceňují za úspěchy a vyjadřují ambivalentní postoj k jejich postupující nezávislosti (srov. MATOUŠEK, 1993: 120).

Jak dále uvádí MATOUŠEK (2008: 191), je totiž jednou z prvořadých potřeb dítěte vyrůstat ve funkční rodině, což deklaruje i přijatý český zákon o sociálně-právní ochraně dítěte, jenž zdůrazňuje, že hlavním způsobem řešení situace ohroženého dítěte má být ozdravení rodinného prostředí.

V souvislosti se zmiňovanou problematikou posuzování funkčnosti rodin s ohledem na přítomnost dítěte v ní bych ráda připomněla zásadní přínos Jiřího

Dunovského v oboru sociální pediatrie, který vypracoval a ověřil „Dotazník funkčnosti rodiny“. Autor určil čtyři pásma funkčnosti: rodiny *eufunkční*, *problémové*, *dysfunkční* a *afunkční* (srov. SOBOTKOVÁ, 2001: 70).

Dunovský založil svou diagnostickou metodu na hodnocení funkční způsobilosti rodiny ve vztahu k dítěti, především na její schopnosti plnit podstatnou a nezastupitelnou socializačně-výchovnou funkci v návaznosti na ostatní funkce (srov. DUNOVSKÝ, 1986: 25).

DUNOVSKÝ (1986: 12) dále uvádí: „Poruchy rodiny chápeme jako situace, kdy rodina z nějakého důvodu a v různé míře neplní základní požadavky a úkoly, dané společenskou normou a vyjádřené v očekávání na adekvátní začlenění jejích členů do společnosti. Poruchou je tedy selhání některého nebo některých členů rodiny – ať již z jakéhokoli důvodu – projevující se v nedostatečném plnění některých nebo všech základních funkcí rodinných.“

Jedna z klasifikací dysfunkčních rodin, vytvořená právě pro potřeby sociálních pracovníků, se opírá o znaky úrovně fungování rodiny, které tyto pracovníci zjišťují (srov. MATOUŠEK, 2008: 194).

Podle této klasifikace pak rozlišujeme následující čtyři typy dysfunkčních rodin:

V ***perfekcionistaických rodinách*** jeden nebo oba z dospělých přehnaně zdůrazňují žádané způsoby chování. Při překročení takových norem dochází u takto atakovaných členů rodiny k projevům vysoké endogenní úzkosti. Dominantní členové rodiny vyžadují od ostatních členů úspěch ve všech situacích.

Nepřiměřené rodiny se vyznačují tím, že dospělí většinou spoléhají při řešení problémů na vnější pomoc. Tu obvykle nacházejí v širší rodině. Potíže však nastávají zejména při obstarávání peněz, při hospodaření s nimi a při výchově dětí.

Dalším typem dysfunkční rodiny jsou ***rodiny egocentrické***; tedy rodiny, v nichž jsou dospělí pohlceni svou společenskou kariérou a jednotliví členové rodiny k sobě mají spíše instrumentální vztahy. V těchto rodinách je poměrně častý manželský nesoulad, vyskytuje se i násilí mezi partnery, které je však většinou před okolím tajeno.

Pro ***asociální rodiny*** je charakteristické to, že se vyznačují nedostatkem hodnotového a sociálního napojení na běžnou společnost. Vztahy v rodině jsou mělké a neodpovědné, časté tam jsou i projevy agrese mezi dospělými. Narození dětí nebývá plánované, v rodinách se vyskytuje zanedbávání a zneužívání dětí (srov. MATOUŠEK, 2008: 195).

2. 4 Kvalita vztahů v rodině jako fenomén úspěšné socializace potomků

Je nesporné, že vztahová kvalita uvnitř rodinného svazku je korigujícím prvkem psychických a následně i somatických dispozic všech jejích členů. U dospělých lze předpokládat, že si již dokáží vytvořit určité kompenzační, případně retardační systémy a mechanismy. Avšak vnímavá dětská duše je plně vystavena vlivu aktuální vztahové kvality, bezprostředně se podílející na modelování vnitrorodinné atmosféry.

Dítě se při svém formování v dospělého jedince většinou chová podle rodičovského vzoru, napodobuje rodiče souhlasného pohlaví – syn otce, dcera matku. Proces identifikace s rodičem však probíhá jednoduše jen tam, kde se dítě s takovýmto rodičovským vzorem ztotožnit může a chce, kde rodič je pro dítě nejen bytostí milující a milovanou, ale i autoritou (srov. MATOUŠEK, 1993: 55).

V primární rodině se formují nejen dispozice ke kvalitnímu partnerskému soužití obou participantů, ale i jejich rodičovské postoje, které mají velmi dlouhý vývoj. Jejich začátek je situován do vlastní rodiny a do jejich zkušenosti s vlastními rodiči od věku dítěte (srov. ROZEHNALOVÁ, 2004: 62).

Mezi důležitá zjištění v oblasti výchovy k partnerství a rodičovství patří skutečnost, že preference vlastností voleného životního partnera velmi významně závisí na charakteru orientační rodiny. Primární rodina tedy velmi významnou měrou působí na budoucí postoje dětí a formuje jejich názory týkající se nejen výběru partnera (srov. FIALOVÁ a kol., 2000: 132).

Ideálním stavem pro úspěšnou identifikaci dítěte se svou pohlavní rolí a pro naučení se modelům efektivního chování je přítomnost obou rodičů v rodině. Ve skutečnosti to však funguje tak, že pro dítě v podstatě není až tak důležitá kvantita rodičovství (tedy zda jeden či dva rodiče), ale jeho kvalita (srov. SOBOTKOVÁ, 2001: 134).

Rodiče se pro dítě již od časného věku stávají modelovým vzorem i kvalitativním etalonem odezvy společenských poměrů na jeho morálně-etické utváření. Při vstřebávání osobních zkušeností však není dítě jen pasivním divákem, protože všechna jeho pozorování jsou současně i zážitky, a tak prožívá vše spolu s rodiči (srov. PREKOP, 2001: 28).

Velmi důležitým pro zvážení je i oficiální stanovisko formulované v dokumentu MPSV (2008: 21), kde se praví, že vedle vytváření příznivých vnějších podmínek

pro vznik a fungování rodin je nezbytné směřovat podporu ze strany státu také ke kvalitativnímu rozměru rodičovství a rodinného života. A to vzhledem k vysokým nárokům kladeným na rodičovství a výchovu dětí. Kromě toho je zde zdůrazňováno, že dobrými a zodpovědnými partnery, manželi a rodiči se mladí lidé většinou nerodí a nestávají se jimi zcela přirozeně výchovou v původní rodině. Zvláštní důraz je pak kladen na upozornění, že socializace směrem ke kvalitnímu rodičovství a partnerství v původní rodině dnes často selhává a že je proto třeba přijmout konkrétní podpůrná opatření k přípravě mladých lidí na rodinný život a rodičovství. Kvalitním rodičovstvím se přitom rozumí takové chování rodiče, které je ve vztahu k dítěti emočně vřelé, které stanovuje jasné hranice chování dítěte a podporuje všestranný rozvoj jeho osobnosti.

„Milovat své dítě znamená pomáhat mu, aby se od nás odloučilo a mohlo se stát samo sebou, bylo si jisté svou samostatností, svým jednáním, svým myšlením. Za otázkou autonomie se skrývá také otázka základní osobní svobody, o kterou tu jde. Mohou snad rodiče snít o lepších vyhlídkách?“ (RUFO, 2009: 12).

3. Sňatečnost – definice pojmu a statistická data

Jednou ze sfér, která doznala poměrně velmi zásadních změn, je otázka partnerských vztahů a sňatečnosti.

Sňatečností je označován demografický proces, který studuje zakládání manželství na bázi zákonem daných podmínek (srov. DEMOGRAFIE, 2012).

MATOUŠEK (2003: 203) pojem „*sňatečnost*“ definuje jako „jeden nebo více ukazatelů, dávajících do vztahu vzniklá manželství a velikost populace, respektive počty svobodných žen a mužů“.

S pojmem sňatečnosti velice blízce souvisí i další termín, jímž je výraz „*sňatek*“. Sňatek definuje MATOUŠEK (2003: 204) jako „...rituální spojení muže a ženy do manželského svazku“. Po celou druhou polovinu dvacátého století totiž byla pro českou společnost charakteristická velmi vysoká úroveň sňatečnosti. Sčítání lidu v roce 2001 zjistilo ve věkové skupině 55 až 60letých respondentů jen 5,1 % nikdy neženatých mužů a 2,8 % nikdy neprovdaných žen. Dívky se v té době vdávaly nejčastěji okolo věku 20 let, muži se ženili jen o dva až tři roky později (srov. MOŽNÝ, 2008: 261).

Po změně politického režimu v roce 1989 však sňatečnost svobodných mladých lidí prudce klesla. Sňatky tzv. „náctiletých“ byly dříve poměrně obvyklé – ještě v roce 1990 byla téměř třetina nevěst a desetina ženichů mladších dvaceti let. V dnešní době je však při uzavírání prvního sňatku v této věkové kategorii pouhé 1 % ženichů a 4 % nevěst (srov. MOŽNÝ, 2008: 262).

Vývoj sňatečnosti v 90. letech je možné shrnout do následujících charakteristických znaků:

- snížení intenzity sňatečnosti svobodných,
- odklad prvního sňatku do vyššího věku,
- snížení frekvence výskytu opakované sňatečnosti,
- růst zastoupení svobodných ve věku mladším 30 let,
- růst počtu nesezdaných soužití.

Za příčiny poklesu sňatečnosti lze považovat na jedné straně rozšíření možností seberealizace mladých lidí mimo rodinnou sféru. Na druhé straně se na odkladu založení vlastní rodiny, a tedy i na uzavření sňatku, podílí současná obtížná ekonomická situace, a to především z hlediska reálné možnosti získání samostatného bydlení (srov. MPSV, 2004). Viz Příloha – tabulka č. 1.

4. Manželství jako legitimní základ rodiny v dějinném vývoji

Lidské dějiny znají četné variace jedné z nejstarších společenských formací, institutu manželství. V prvé řadě je třeba si připomenout jeho prapůvodní podobu – tedy *skupinové manželství*. To je známo už z dávných primitivních společností a bylo tehdy ztvárněno na principu trvalého soužití určité skupiny mužů se skupinou žen.

Dalším historickým typem je *polyandrické manželství*, vyskytující se rovněž v některých soudobých primitivních společnostech, charakterizované soužitím jedné ženy se skupinou mužů. Bývá obvykle spojováno s matrilineárním děděním a příbuzenstvím.

Třetím typem manželství je *manželství polygamní*, udržující se dodnes v některých společnostech v Asii a v Africe. Je založeno na pohlavním styku jednoho muže s několika ženami (srov. MUCHA, 2007: 187).

Manželské svazky byly uzavírány zpočátku výhradně jen mezi příslušníky jednoho rodu, případně jedné sociální skupiny, šlo o tzv. *endogamní manželství*. Časem byl tento úzus vytěsňen zdravějším manželstvím *exogamním*, což je svazek uzavřený mezi partnery pocházejícími z rozdílných rodů, resp. sociálních skupin (srov. MIŠÍKOVÁ, 2003: 18).

Úroveň manželského vztahu přímo i nepřímo ovlivňuje rovněž kvalitu vztahů k dětem, mezi dětmi navzájem a také dětí k rodičům. Manželství je procesem permanentního vzájemného přizpůsobování se partnerů, kteří se neustále učí svým rolím, modifikují je a přejímají role nové. Je to tedy osobitý intimní vztah, který se udržuje tím, že dospěje k více či méně trvalé kohezi (srov. MAŘÍKOVÁ a kol., 1996a: 590).

4.1 Manželství v právním systému ČR

Právní fundament, o nějž se opírá instituce manželství v České republice, je odvozován z dokumentů, které byly formulovány a schváleny ještě v předchozích podobách soudobého českého státu, přesněji tedy již za trvání československého státu.

Jednou z elementárních právních bází je zákon č. 320/1919 Sb., který bývá obvykle prezentován jako tzv. „manželský zákon“ nebo také „manželská novela“. Zmiňovaný právní normativ unifikoval manželské právo, zrušil původní konfesijní a jiné nerovnosti, legalizoval fakultativní civilní sňatek a rozluku jako právní cestu zrušení manželství za života manželů (srov. KAŠNÝ).

Navazující novelou lze nazvat zákon o právu rodinném, tedy zákon č. 265 Sb., ze dne 7. prosince 1949, s účinností od 1. ledna 1950. Jak konstatuje KAŠNÝ, tento legislativní normativ oddělil právní úpravu rodinných vztahů od občanského zákoníku a navíc zavedl obligatorní civilní sňatek. Stanovil, že manželství se muselo uzavírat souhlasným prohlášením muže a ženy před státním lidovým orgánem a zjednodušil i podstatně omezil dosavadní spektrum skutečností bránících vzniku manželství.

Do jisté míry velmi šetrnou inovací předchozí verze zákonné normy – jak připomíná KAŠNÝ – se stal zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, který až na několik změn přebral právní úpravu z roku 1949. Po poslední změně společenského systému na podzim roku 1989 byl tento zákon novelizován a transformován do podoby zákona č. 234/1992 Sb. a přitom byla zrušena výlučnost občanského sňatku a zaveden fakultativní církevní sňatek tak, jako tomu bylo před rokem 1949.

Současný způsob uzavírání manželství je stanoven zákonem o rodině č. 94/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů, jehož úplné znění bylo vyhlášeno pod č. 210/1998 Sb. a dále ve znění zákona č. 360/1999 Sb. (srov. KAŠNÝ).

4.2 Manželství jako sociální fenomén současnosti

Jako výstižnou charakteristiku institutu manželství coby sociálního fenoménu současnosti vnímám zajímavou následující formulaci, kterou si dovoluji na úvod této stati citovat.

„Univerzalita manželství během lidské historie ukazuje, jak vytrvalý tento svazek je. Jak říká Wilson, manželství naplňuje reálné ekonomické a společenské potřeby. Reguluje sexuální svazky a poskytuje vše nezbytné pro děti. Existuje spousta důkazů, že tato regulace a zaopatření je páteří občanské a prosperující společnosti. Lidé jsou navíc k manželství silně přitahováni. Manželství totiž slibuje, že odpoví na hluboké psychologické, emocionální a fyzické potřeby. Apeluje na lidskou potřebu žít v pospolitosti a patřit jeden k druhému.“ (ROZEHNALOVÁ, 2004: 50).

Při pozornější situační analýze sociologických aspektů zjišťujeme, že dnešní snoubenci jsou rozhodně v průměru starší i zralejší než ti, kteří se chystali ke sňatku před dvaceti lety. Mívají totiž mnohem víc partnerských zkušeností i teoretických vědomostí, které je k opožděnému vstupu do manželství přesvědčivě motivují. Přesto pro většinu lidí představuje spokojené stabilní celoživotní manželství s jedním partnerem tu nejžádanější formu soužití (srov. MACOUNOVÁ, 2010).

Nepominutelným sociálním fenoménem doprovázejícím veličinu manželství je rozvod – tedy právní úkon, jímž je manželství ukončeno. Rozvodem zanikají práva a povinnosti, které dosud měli manželé k sobě navzájem; až na jisté výjimky, jimiž jsou vyživovací povinnost, bezpodílové spoluvlastnictví majetku a rovněž i právo na společný nájem dosavadního společného bytu. Nezanikají tím však povinnosti obou partnerů, které mají vůči svým dětem. Ty jsou často do rozvodu rodičů zaplétány v roli prostředníků či dokonce nástrojů pomsty (srov. MATOUŠEK, 2003: 192).

4.3 Manželství x nesezdané soužití

Při studiu související literatury mě skutečně zaujal následující pozoruhodný názor a současně i kategorizující přístup týkající se hodnocení dvou významných veličin –

tedy manželství a dojmu osobní svobody, které lze aplikovat i na vztah k alternativním formám partnerských soužití.

FIALOVÁ a kol. (2000: 74) totiž uvádí, že „vztah mezi manželstvím a svobodou lze vnímat čtverým způsobem:

1. "idealisté" si myslí, že je manželství nijak neomezí, a proto do manželství vstoupí ochotně;
2. "individualisté" si uvědomují, že manželé se musí navzájem podřizovat, a protože se omezovat nechtějí, sňatek příliš ochotně uzavírat nebudou;
3. "realisté" si uvědomují, že vstupem do manželství přijdou o část své svobody, ale jsou ochotni tuto cenu zaplatit;
4. poslední skupinu představují lidé, kteří si myslí, že by je manželství v otázce osobní svobody neomezovalo, ale stejně by je uzavřít nechtěli; jejich nechuť ke sňatku pramení z jiných důvodů.“

Téměř dvě pětiny mladých svobodných lidí je možné z tohoto hlediska svým způsobem označit za idealisty. Do manželství sice dle svých představ vstoupit chtějí, ale ve skutečnosti na to nejsou připraveni, zejména na to, že společnému životu budou muset také něco obětovat. Takovou nepřipravenost a přílišná idealistická očekávání z velké části dokumentují vysoká čísla rozvodových statistik (srov. FIALOVÁ a kol., 2000: 74).

Podle názoru CHALOUPKOVÉ (ed.) (2010: 145) je při volbě podoby soužití v těchto případech patrný dominantní vliv ženy. Uvádí, že dosavadní výsledky jejích sledování ukazují na to, že nesezdané soužití není ve většině případů plánované. Proto předpokládá, že taková volba je výslednicí souboru synchronních okolností, je tedy situační realitou, do které se lidé dostali z důvodu určitých momentálních okolností. Nejčastěji uváděným opozičním důvodem je názor, že "manželství je pouhá formalita".

„Mnoho lidí by se samozřejmě hádalo, že svatba sama je přece "jen papír". Nechce se jim přiznat, že v mnoha případech zůstává doba soužití na hromádce prakticky nevyužita ke skutečnému tříbení názorů a sžívání. Mluvíme o období *umělé nekonfliktnosti*. Dokud ke svatbě nedojde, ví se, že když to nebude fungovat, lze „sbalit kufry a jít“. Potřeba usmírování a odpouštění přichází v manželství ke slovu v úplně jiné kvalitě. Pokud jsme si totiž dokázali slíbit, že náš vztah má trvat navždy, je třeba řešit a usmířit každý spor. A to je šok.“ (MACOUNOVÁ, 2010).

Nesezdané soužití je vnímáno jako alternativní způsob života, který má právo na svou existenci. Nesezdaní sice většinou nevnímají nutnost manželství pro výchovu

dítěte, přesto ale připouštějí, že dítě žijící ve volném svazku může být později vystavováno určitým problémům a atakům. Tyto problémy však i přesto nepovažují za natolik zásadní důvod pro to, aby uzavřeli sňatek (srov. CHALOUPKOVÁ (ed.), 2010: 145).

DOLEŽÁLEK (2006) je přesvědčen, že jistě existuje mnoho důvodů, proč vstoupit do manželství i mnoho důvodů proti tomu. Připouští, že ekonomické a právní výhody manželství oproti nesezdanému soužití jsou však velmi výrazné a mnohdy mohou být tím nejpřesvědčivějším prvkem pro rozhodnutí sňatek uzavřít. Podle právních aspektů má manželství vliv zejména pak na občanské, rodinné i finanční právo a na právo sociálního zabezpečení, ale i na trestní a pracovní právo.

„Zatímco manželství je v zákoně poměrně přesně definováno, vztah druha a družky nikoliv. Druh je osoba, která žije s jinou osobou v poměru obdobném manželskému poměru.“ (DOLEŽÁLEK, 2006). Autor dále dodává: „Kromě těchto právních výhod má manželství pro vztah přínos i z psychologického hlediska. Sňatek totiž v partnerech vyvolává pocit jistoty a přináší tak do vztahu dvou lidí nový prvek. A to je možná ta největší výhoda manželství.“ (DOLEŽÁLEK, 2006).

5. Nesezdané soužití

Nesezdaná soužití svobodných mladých lidí – to je poměrně značně specifická součást dnešního moderního světa, rodinné společenství tak nyní prochází obrovským přerodem. Je tudíž otázkou, je-li nesezdané soužití jeho pokračováním anebo jedná-li se pouze o jednu z nových, experimentálních forem partnerského soužití dnešních mladých lidí (srov. CHALOUPKOVÁ (ed.), 2010: 120).

Výrazy nesezdané soužití, kohabítace, konkubinát či faktické manželství znamenají v podstatě totéž. Jedná se o pojem popisující soužití muže a ženy mimo manželství. Objevuje se nově i fenomén tzv. "*manželství na zkoušku*"; jedná se vlastně o jakousi přípravu na možné manželství, nejde přitom většinou o žádnou definitivní životní volbu. Nesezdané soužití nemusí být nutně odmítáním manželství, partnerské dvojice totiž většinou plánují, že jednou do manželství stejně vstoupí (srov. JANDOUREK, 2009: 118).

Nesezdané soužití definuje MATOUŠEK (2003: 122) „jako soužití muže a ženy, které není legitimováno sňatkem, a to jak v jedné, tak případně i ve dvou domácnostech“.

Názory odborníků na příčinu obliby značně rozšířeného nesezdaného soužití a na důvody oddalování sňatků se u různých autorů významně liší. Jedni hovoří o krizi rodiny, jiní o přirozeném vývoji (srov. CHALOUPKOVÁ (ed.), 2010: 117).

5.1 Nesezdané soužití v historickém exkurzu

Problematiku nesezdaného soužití možná můžeme z dnešního zorného úhlu vnímat jako aktuální problém teprve několika posledních desítek let. Ovšem při bližším studiu vývoje lidské společnosti zjistíme naprostý opak – zmínky o formách nesezdaného soužití totiž nalézáme i hluboko v lidské historii.

V průběhu prvního tisíciletí našeho letopočtu proběhla tzv. *první sexuální revoluce*, která již byla spojena s šířením křesťanství. Výrazným způsobem změnila především staré antické mravy. Díky této revoluci byla zavedena přísná monogamie párové rodiny, byl zakázán incest a přišlo ostré vymezení se proti homosexualitě. Začaly se odlišovat takzvané legitimní (manželské) a nelegitimní (nemanželské) děti. Postupně se jí podařilo prosadit monopol manželství na sex a nerozlučitelnost manželského svazku.

Druhá sexuální revoluce z přelomu druhé poloviny 16. století se, díky humanistickému a renesančnímu přístupu k člověku, vyznačuje novou sexuální otevřeností. *Třetí sexuální revoluce* byla zaznamenána v 60. a 70. letech dvacátého století. Vyznačovala se emancipací i vyšší úrovní vzdělání žen a především účinnou antikoncepcí. Odmítla ve své podstatě monopol manželství na sex a oddělila sex od rozmnožování. Soužití nesezdaných párů začalo ve společnosti nabývat na významu. Třetí sexuální revoluce přinesla i uznání nemanželských dětí. (srov. UZEL, 2010).

5.2 Nesezdaná soužití a současné trendy v České republice

Nejenom za hranicemi naší země se alternativní formy partnerských soužití těší v posledních letech poměrně značné oblibě. Proč se tato podoba soužití stala i v České republice tak módní? Tento specifický demografický úkaz podnítil v odborné veřejnosti řadu úvah o úpadku manželství a o tom, že jej nahrazují jiné alternativní formy

partnerského života, například nesezdaná soužití, život v komunitách či bez stálého partnera (srov. FIALOVÁ a kol., 2000: 67).

Při studiu nesezdaného soužití je důležité upozornit na rozdíl mezi jeho dvěma formami, a to mezi nesezdaným soužitím chápaným jako zkoušku před uvažovaným případným sňatkem a nesezdaným soužitím praktikovaným jako celoživotní strategii. Trvalé nesezdané soužití je vlastně popřením tradičního manželského svazku, zatímco společné soužití před svatbou je spíše formou sblížení soužitím a dokonalého poznávání se. To je v současných společenských podmínkách umožněno volnějšími normami v oblasti sexuálního chování (srov. FIALOVÁ a kol., 2000: 68).

Mezi těmi, kteří preferují trvalý neformální svazek, převažují podle očekávání, muži nad ženami, zatímco pro "přechodný typ" nesezdaného soužití se vyslovilo poněkud více žen nežli mužů. I dnes však většina mladých lidí svými postoji dokládá to, že za "normální" je stále považován trvalý život v manželství (srov. FIALOVÁ a kol., 2000: 122).

LABUSOVÁ (2010: 20) uvádí, že sociolog Rabušic rozlišuje čtyři příčiny, proč mladí lidé žijí v nesezdaných svazcích, a podle těchto příčin si vytvořil čtyři kategorie mladých párů. Do první příčinné skupiny zahrnuje ty, kteří mají vlastní zkušenost s rozvodem a v dalším partnerství se tomuto riziku již chtějí vyhnout. Další podobnou skupinu nazývá *snoubeneckým soužitím* a řadí do ní dvojice, které o sňatku uvažují, byť zatím žijí nesezdaný. Třetí skupinu tvoří *soužití dočasná*, při nichž partneri zatím na sňatek nepomýšlejí. Ve čtvrté skupině jsou "rozhodnutí" lidé, kteří spolu chtějí žít v trvalém svazku, vychovávat děti, ale manželství uzavřít nechtějí.

Důvody odkládání sňatků mohou být následující:

- nejsou si ještě jisti, zda jejich partner je ten pravý a chtějí ještě určitou dobu žít „na zkoušku“;
- dokud nemají děti, připadá jim manželství zbytečné nebo dokonce omezující. V okamžiku, kdy by se jim mělo narodit dítě, by však 83 % respondentů sňatek uzavřelo (srov. FIALOVÁ a kol., 2000: 132).

Další důvody, proč mladí lidé žijící v nesezdaném soužití neuzavírají sňatky, uvádí LABUSOVÁ (2010: 21): „Představa svatby v nich vyvolává nepříjemné pocity. Znamená pro ně spoustu zařizování, výdaj peněz. Odmítají rituály, necítí potřebu veřejně vyslovit manželský slib. Chtějí mít svobodu v rozhodování, jestli ve vztahu zůstanou, nebo ne. Na druhou stranu svým způsobem chápou nesezdané soužití jako manželství.“ (Viz tabulka č. 2 – příloha). Nesezdané soužití se tak stává společností

(a také rodiči) tolerovanou formou předmanželského stadia života (srov. FIALOVÁ a kol., 2000: 132).

Podle výsledků demografické analýzy populačního vývoje obyvatelstva České republiky v 90. letech minulého století a z výsledků sociologického šetření s názvem „Mladá generace“, provedeného v roce 1997, vyplývá, že mladí lidé jsou v názorech na podobu a formu svého partnerského života do jisté míry ovlivněni i způsobem soužití členů v primární rodině (srov. FIALOVÁ a kol., 2000: 34). Téměř pětina z dotazovaných mladých lidí hodnotila manželství svých rodičů jako šťastné. 60 % dotazovaných se o manželství rodičů vyjádřila jako o spokojeném svazku. Za složité pokládala manželství svých rodičů přibližně pětina respondentů a jen asi 5 % je hodnotilo jako nešťastné. Dnešní mladí lidé většinou vyrůstali v prostředí, které bylo z náboženského hlediska značně vlažné. Většina z nich totiž není příliš dotčena působením církví, které všechny bez výjimky zastávají přesně vyjádřená stanoviska k sexuálnímu a sňatkovému chování a k rodičovství (srov. FIALOVÁ a kol., 2000: 35).

Dnešní mladí lidé věnují podstatně více energie a času tomu, aby získali vysněné vzdělání, poté následuje období hledání vhodného zaměstnání a budování profesní pozice a kariéry. Teprve potom začnou uvažovat o vybudování vlastní domácnosti nebo o rodině. Část mladé generace, která vstupuje do manželství relativně brzy po ukončení vzdělání, je stále menší, což se pak odráží v ukazatelích úrovně sňatečnosti (srov. FIALOVÁ a kol., 2000: 40).

5.3 Formy nesezdaného soužití

Pod pojem nesezdané soužití je možné zahrnout veškeré formy partnerského soužití s výjimkou legálního manželského svazku. Může se přitom jednat například o samostatně žijící dvojici s vlastní domácností, ale i o nesezdané partnery žijící u rodičů či o dvojici neoddaných studentů na vysokoškolské koleji (srov. FIALOVÁ a kol., 2000: 67).

Už v devatenáctém století se četní myslitelé domnívali, že by rodinný život měl být nahrazen určitou formou komuny, a některé z těchto forem byly dokonce také uvedeny do praxe. Nejvýznamnějším moderním příkladem života v komuně byly a dodnes jsou izraelské *kibucy*, tedy komunity rodin a jedinců, které spolupracují i při výchově dětí (srov. MUCHA, 2007: 198).

Druhým typem možné alternativy v relaci k manželství a rodině je *kohabitace*. Tak se označuje stav, kdy spolu partneři žijí v sexuálním vztahu, aniž by byli oddáni.

Ve většině západních zemí počet takových dvojic v poslední době vzrůstá, většinou ale nejde o plánované rozhodnutí, spíše o cosi, co postupně vyplyne z rozvoje vztahu samotného (srov. MUCHA, 2007: 199).

Mnozí homosexuální muži nebo ženy dnes spolu již žijí v trvalých svazcích a v některých zemích mohou dokonce uzavírat i registrovaná partnerství, přestože dosud nejde o formu plnoprávního sňatku (srov. MUCHA, 2007: 199).

Ke skutečnosti, že dnes mnozí lidé v moderní západní společnosti žijí sami, přispívá několik faktorů. Kromě rostoucího počtu rozvodů se zde projevuje i trend k pozdějšímu uzavírání sňatků. Roste i počet ovdovělých starých lidí (srov. MUCHA, 2007: 200).

V dnešní době se často setkáváme s názory, že tradiční hodnoty rodinného života jsou ohroženy. Uvažuje se, že se musíme vrátit k tradiční rodině, která byla daleko pevnější a uspořádanější než ona spleť soudobých typů vztahů, v nichž se většina z nás nalézá. Jiný názor ovšem vychází z předpokladu, že se ve skutečnosti rodina jako taková vůbec nehroučí, ale toliko nabývá nových podob (srov. MUCHA, 2007: 200).

5.3.1 Heterosexuální soužití – kohabitace

Pro tuto kategorii relativně volné párové koexistence dvou lidí opačného pohlaví existuje v odborné terminologii celá řada více či méně ilustrativních pojmů jako soužití bez svatby, nesezdané soužití, kohabitace, faktické manželství a mnoho dalších výrazových příměrů.

Kohabitací neboli též nesezdaným soužitím je označováno „soužití dvou jedinců opačného pohlaví ve svazku podobném manželství, bez formálního uzavření sňatku. Je to relativně nový jev v kulturních legitimních vzorcích rodinných startů, který je možno sledovat v západních zemích od 60. let. Kořeny kohabitace je třeba hledat ve faktorech sociální změny.“ (MARÍKOVÁ a kol., 1996b: 1190).

Četnost výskytu takovéto formy soužití však stále ještě nepřesvědčila naše zákonodárce o tom, že by měli k tomuto druhu koexistence zaujmout podstatně přívětivější a konstruktivní přístup. Je nutno zdůraznit, že aktuální platná právní úprava dokonce tento faktický svazek vůbec ani nepojmenovává (srov. REDAKCE EPRAVO.CZ, 2002).

Mezi odbornou i laickou veřejností není sporu o tom, že je nezbytné jednoznačně vymezit a oficiálně kvalitativně deklarovat rozdíl mezi manželstvím a nesezdaným soužitím muže a ženy (srov. SIMOTA, 2005).

5.3.2 Homosexuální soužití – registrované partnerství

Ke změně společenského klimatu směrem k větší toleranci vůči homosexualitě došlo až v 90. letech minulého století. Tehdy se prostřednictvím mnohých osvětových aktivit daří velmi pozvolna zvyšovat společenskou míru smířlivosti vůči homosexualitě. V roce 1996 začali naši zákonodárci projednávat návrh zákona o registrovaném partnerství, tehdy však byl vůbec první návrh tohoto zákona zamítnut (srov. ČLOVĚK V TÍSNI o. p. s., 2002).

Cesta k vzniku zákona o registrovaném partnerství nebyla jednoduchá, sněmovna se jím ve schvalovacím řízení zabývala dokonce několikrát. Tento zákon tak byl vyhlášen až 3. dubna 2006 ve Sbírce zákonů, v části 38, pod číslem 115/2006 Sb. a v platnost vstoupil dnem 1. července 2006. Od tohoto data tedy mohou homosexuálové uzavírat partnerské svazky formou prohlášení učiněného osobně před matričním úřadem. Jednotlivá partnerství evidují pověřené matriky v tzv. *knize registrovaného partnerství*. Takto úředně deklarovaní partneři mají oba v registrovaném partnerství stejné povinnosti a stejná práva. Obdobně jako manželé společně hospodaří s finančními prostředky, jsou oprávněni se zastupovat v běžných záležitostech, mají také i vzájemnou vyživovací povinnost apod. (srov. ŘEZNÍČKOVÁ, 2006).

„V roce 1994 vydal Evropský parlament doporučení členským zemím EU, aby legalizovaly registrované partnerství, a dokonce se těsnou většinou vyslovil pro to, aby registrované páry mohly adoptovat děti. Různé formy registrovaného partnerství jsou dosud uzákoněny v Dánsku (již od roku 1989), Nizozemsku, Finsku, Norsku, Švédsku, Maďarsku, na Islandu, v Belgii, Francii a Německu. Adopci dětí stejnopohlavním párem umožňují dosud pouze islandské zákony.“ (ČLOVĚK V TÍSNI o. p. s., 2002).

5.3.3 Singles

V přímé souvislosti s významnými situačními společenskými transformacemi se životní styl *singles* stává jednou z dalších možných variant života lidí. Je však nutno konstatovat, že někdy je pozice v životě bez partnera prostě jen následkem osudových událostí. Statistiky odhadují, že v současné době je takových jedinců až třetina ze sledované skupiny obyvatelstva České republiky ve věku do 45 let (srov. LABUSOVÁ, 2007).

„Pojem singles označuje jedince, kteří nechtějí vstupovat do manželství, protože jim život o samotě v zásadě vyhovuje. Motivací je především větší možnost věnovat se

kariéře, osobním zálibám, vstupovat do více sexuálních vztahů. Druhou stránkou tohoto životního stylu jsou pocity osamocení a izolace.“ (JANDOUREK, 2009: 120).

Podle mnoha studií zabývajících se životním stylem singles vyplývá, že naprostá většina těchto lidí svou samotu nevíta a většina z nich také věří, že nejde o doživotní stav. Život bez dlouhodobého vztahu s vyhlídkou na rodinu není u nich a priori sledovanou strategií, nýbrž spíše nevítanou shodou okolností (srov. LABUSOVÁ, 2007).

Nejen v západních zemích, ale i u nás jsou zařazováni mezi tzv. singles i osamělí rodiče, kteří vychovávají dítě, popř. děti. Bylo by tedy příliš zavádějící a jednostranné spojovat si singles pouze se vztahovou nezávaností a nulovou reprodukční strategií (srov. LABUSOVÁ, 2009).

Ve většině případů – až v 85 % – žijí v takovýchto rodinách osamělé mladé ženy, které jsou matkami. Tento trend je jednak důsledkem neustále rostoucího počtu rozvodů, ale v posledních letech je také odrazem vzestupu počtu žen, které mají děti mimo manželství, tzv. za svobodna (srov. SOBOTKOVÁ, 2001: 128).

Při tomto výčtu však nelze zapomenout ani na skupinu osamělých otců s dětmi, na něž se v poslední době začíná soustřeďovat zájem odborníků (srov. SOBOTKOVÁ, 2001: 135).

6. Empirická část

6.1 Úvod a cíl výzkumu

Ve své bakalářské práci se zabývám sledováním příčin významných změn stylu soudobého soužití mladých párů a tedy i faktickými důvody vedoucími k jejich odklonu od konvenčního uzavírání sňatků.

Základní výzkumnou otázkou, na niž budu v této části práce hledat odpověď, je primární motivace, která vede mladé lidi k volbě specifické formy partnerského soužití. Tedy takové formy společného života, která není ve svém začátku a ani v následném průběhu legalizována sňatkem, která je proto označována jako nesezdané soužití.

Cílem zkoumání je zjistit, zda a případně do jaké míry je ovlivňují poznané vztahy v jejich primární rodině a hlavně pak kvalita těchto vztahů pro následné rozhodnutí mladých lidí žít v rámci svého partnerského vztahu v kohabitaci. Úkolem tohoto výzkumu je nejenom zmapovat úroveň vztahů v primárních rodinách respondentů

a případný odraz rodinné zkušenosti v jejich následné volbě specifického typu soužití, ale zmapovat i osobní reflexe dosavadních zkušeností dotazovaných s vlastní vztahovou úrovní a výsledný aktuální postoj k samotnému institutu manželství.

Na základě definování výzkumného cíle a vymezení řešeného problému jsem si stanovila základní otázku, která zní: „**Je příčinou preference nesezdaného soužití kvalita vztahů v primární rodině?**“

6.2 Metodika výzkumu

Odpověď na základní výzkumnou otázku své bakalářské práce jsem se snažila najít prostřednictvím metody kvalitativního výzkumu, tedy přístupu, jenž pro popis nekvantifikovaných a nekvantifikovatelných vlastností zkoumaných jevů naší vnitřní a vnější reality používá kvalitativních metod (srov. MIOVSKÝ, 2006: 17). Cílem tohoto typu výzkumu je prozkoumat sociální skutečnost odkrytím subjektivních významů (srov. LOUČKOVÁ, 2010: 46).

Pro uskutečnění kvalitativního výzkumu jsem si vybrala jednu z metod tohoto typu řešení, a sice *polostrukturovaný rozhovor*. V rámci příprav na jeho využití je nutné si vytvořit určité pracovní schéma, které je pro tazatele v jistém slova smyslu závazné (srov. MIOVSKÝ, 2006: 159). Schéma rozhovoru je tvořeno určitým seznamem otázek nebo témat, které potřebujeme v rámci rozhovoru probrat. Tato osnova má zajistit jednak to, že se skutečně dostane na všechna pro tazatele i pro výzkumný záměr zajímavá témata a jednak zajistit konstantní sled položených otázek kladených všem respondentům. Je pak zcela na rozhodnutí tazatele, jakým způsobem a v jakém pořadí získá informace, kterými osvětlí daný problém (srov. HENDL, 2005: 174).

Otázky, které jsem kladla jednotlivým respondentům, jsem uspořádala do tří souhrnných okruhů. Posloupnost těchto okruhů je vedena od otázek odrážejících míru kvality manželství rodičů respondentů přes otázky mapující osobní prožitky zažívané respondentem během jeho dosavadního života v primární rodině až po reflexi vlastního aktuálního partnerského soužití. Členění a znění otázek polostrukturovaného rozhovoru uvádím v kapitole Přílohy.

Odpovědi na zmiňované otázky jsem čerpala z přímých výpovědí respondentů, s nimiž jsem se scházela individuálně. S vytipovanými respondenty jsem se, po předchozí domluvě na termínu schůzky, setkávala v jejich domácím prostředí. Toto jim známé a tudíž i stimulativní prostředí jsem zvolila proto, že některé mnou kladené

otázky byly velmi citlivého až intimního charakteru, někdy hluboce zasahující do oblasti osobních prožitků dotazovaného. Návrat do rodinné minulosti ve vzpomínkách nebyl vždy pro zúčastněné emočně příjemným prvkem a právě tehdy se známé domácí prostředí stávalo symbolickou zárukou pozičního klidu, osobní jistoty a situačního bezpečí.

Od každého z respondentů jsem předem získala souhlas s pořizováním hlasového záznamu rozhovoru i s následným použitím jejich výpovědí výhradně pro účely této bakalářské práce. Všichni účastníci výzkumu byli rovněž podrobně seznámeni s cílem prováděného výzkumu a byli ujištěni, že bude plně zachována jejich anonymita. Ta je zaručena především už tím, že v interpretacích odpovědí respondentů na jednotlivé otázky jsou i v použitých záznamových arších uváděna pouze smyšlená křestní jména – v podstatě tedy kryptonymy.

Výzkumný vzorek v mém programu tvořilo celkem dvanáct jedinců, z toho šest žen a šest mužů. Jednalo se o šest partnerských dvojic žijících dlouhodobě v nesezdaném soužití. Některé zúčastněné jsem navíc dobře znala i osobně. Právě ti mi poté na mou žádost, doporučili své další známé, o kterých věděli, že rovněž žijí v nesezdaném partnerském vztahu, a kteří byli ochotni se tohoto výzkumu zúčastnit.

Metoda, kterou jsem při výběru výzkumného vzorku použila, se nazývá metodou *sněhové koule*. Ta patří v oblasti kvalitativních metod k nejčastěji používaným (srov. MIOVSKÝ, 2006: 131).

Všichni účastníci výzkumu byli ve věku od 25 let do 40 let. Tuto věkovou kategorii jsem zvolila zcela záměrně, abych z výzkumu eliminovala účast příliš mladých partnerů, kteří úvodním nesezdaným soužitím řeší svůj počáteční a tedy mnohdy i prozatímní partnerský život. Na druhé straně jsem chtěla vyloučit z výzkumného vzorku i tu kategorii, kdy v kohabitaci žijí své nové vztahy některé starší partnerské páry po rozvodu či ovdovělí jedinci. Všichni dotazovaní byli v době probíhajícího výzkumu svobodní.

Ve zvoleném vzorku dotazovaných bylo celkem sedm vysokoškolsky vzdělaných respondentů, dva s ukončeným úplným středoškolským vzděláním a tři jedinci měli odborné vzdělání bez maturity.

Z celkového počtu dvanácti dotazovaných osob mi na otázku, zda věří v Boha, odpovědělo pět, že v Boha nevěří, dalších pět jedinců připouští jeho existenci a dva respondenti prohlásili, že v něj jednoznačně pevně věří.

Všichni zúčastnění se narodili do manželství svých rodičů. Žádní rodiče tedy nežili

v době jejich narození ani v průběhu jejich společného rodinného života v nesezdaném partnerství. Čtyři respondenti pocházeli z později rozvedených, popřípadě doplněných rodin.

Všichni dotazovaní žili v době našich rozhovorů v nesezdaném soužití déle než sedm let. Čtyři ze šesti párů žijí v kohabitaci již více než deset let, zbývající dva páry spolu sdílí život v nesezdaném soužití více než sedm let a méně než deset let. Ani u jednoho ze zkoumaných párů se tak nejednalo o formu náhodného, krátkodobého vztahu.

Všech šest nesezdaných párů jsou rodiči alespoň jednoho společného potomka. Z celkového počtu účastníků výzkumu, měly dva páry dvě děti, dva páry měly v době provádění výzkumných rozhovorů jedno dítě a dva páry byly v očekávání narození svého druhého potomka. Sociodemografické údaje o dotazovaných jsou uvedeny v tabulce č. 3 v Příloze.

6.3 Výsledky výzkumu

Otázky týkající se reflexe respondentů na manželství svých rodičů

V této kapitole empirické části bakalářské práce, která je dle struktury rozhovoru dále rozdělena na tři podkapitoly, uvádím analýzu získaných informací. Některé ze zajímavých odpovědí respondentů pak zde doslovně cituji.

Otázky, které jsem v rámci úvodní části rozhovoru kladla jednotlivým respondentům, měly za cíl vyvolat jistou odezvu dotazovaných na jim známé příčiny vzniku manželství jejich rodičů a na míru spokojenosti rodičů v prožívaném manželském svazku. Rovněž jsem sledovala, zda byly tyto vnímané skutečnosti jistým vzorem nebo naopak výstrahou respondentům pro jejich vlastní partnerské soužití.

V převážné většině případů, tj. celkem sedmkrát, odpovídali respondenti, že důvodem pro uzavření manželství jejich rodičů byla – podle jejich postřehů – vzájemná láska. Nejen v samotných odpovědích jednotlivých respondentů, ale i podle jejich neverbálních projevů při výpovědi bylo patrné poměrně velké uznání a ztotožnění se s touto pohnutkou pro vstup do manželství. Účastníci výzkumu považují tento podklad celoživotního vztahu i v dnešní době za velice podstatný a pro další průběh vztahu nesmírně důležitý. Nyní bych zde ráda ocitovala jeden ze zajímavých výroků zúčastněných respondentů:

*„Jejda, tak to mě nikdy nenapadlo o tom přemýšlet. Víte, že nevím? Myslím si, že se prostě měli jenom rádi. Tím "jenom" nemyslím, že by to bylo málo pro založení manželství, myslela jsem to s nadsázkou. Prostě jiný důvod mě opravdu nenapadá.“
(Františka)*

Druhým nejčastějším důvodem, který dotazovaní uváděli jako stimul svých rodičů ke vstupu do manželství, bylo neplánované otěhotnění partnerky. Na rozdíl od předešlého důvodu ovšem nevnímali respondenti tuto příčinu vzniku manželství jako fakt, na jehož základě vždy "musí" snoubenci vstoupit do manželství. Z jejich odpovědí jsem vycítila jisté roztrpčení nad tehdejší nemožností zvolit si formu budoucího partnerského života. Opět cituji:

„Mojí rodiče se vzít "museli", maminka byla těhotná, a tak chtěli být svoji, mít svou rodinu dřív, než jsem se jim narodila. A hlavně – vzhledem k tomu, že rodina maminky je věřící, byl samozřejmě i tlak z okolí na co nejrychleji uskutečněný sňatek.“ (Anna)

Mezi dalšími uváděnými důvody legalizace partnerského vztahu rodičů dotazovaných byl uveden tlak z rodinného společenství, ale i jeden případ, kterým matka respondenta řešila svůj přetrvávající problematický vztah s původní rodinou.

„Naši spolu chodili docela dost dlouho na tu dobu. Myslím, že tak nějak okolo čtyř let. Ale hlavní důvod – podle toho, co jsem pochytil z vyprávění – byl asi ten, že matka byla doma od svého otce psychicky týraná – doslova ji dennodenně šikanoval, a tak sňatek s mým otcem brala jako útěk ze své původní rodiny.“ (Adam)

Na otázku, jak respondenti vnímají spokojenost svých rodičů v manželství, hodnotilo pět dotazovaných manželství rodičů jako spokojené a jeden z dotázaných se vyjádřil o manželství rodičů jako o vztahu, v němž jsou partneři relativně spokojení. Opět reprodukuji jednu z odpovědí na tento dotaz:

„Já myslím, že jsou v podstatě asi spokojení. To víte, občas mezi nimi taky proběhne nějaká ta malá buřinka. Jak se říká – není každý den posvícení. Ale celkově si myslím, že jsou spolu moji rodiče šťastní. Dokonce si myslím, že si po celou tu dobu, co jsou spolu, byli i věrní. A to já považuji za jistý indikátor spokojenosti vztahu a úcty jeden ke druhému.“ (Františka)

Jako vysloveně nespokojené hodnotilo manželství svých rodičů v odpovědích pět respondentů. Dalšímu z dotazovaných jeden z rodičů zemřel. Při poměrně výrazných soudech o příčinách nespokojenosti rodičů v jejich manželstvích jsem však vnímala ve slovech dotazovaných jistou skrytou lítost a nevyslovenou bolest. Bylo dobře patrné,

že k takovému hodnocení rodinné situace vedly respondenty opravdu závažné vnitřní prožitky a nepříjemné osobní zkušenosti. Opět zde cituji jedno výmluvné vyjádření:

„Manželství mých rodičů bylo asi od začátku velký omyl. Z krásné a sebevědomé ženské se stala ušlápnutá manželka a matka, která se plně podřídila mému otci. Dodneška netuším, proč to udělala. Proč se dostala do tak podřízené pozice, ale jedno vím. Matka po celou dobu trvání manželství s mým otcem byla neskutečně nešťastná. Svůj smutek a bolest začala léčit prací jak v zaměstnání, tak i doma, kde dennodenně luxovala, vytírala podlahy, utírala prach, prala, žehlila. Bylo to hrozné a já bytostně toto její počínání dodnes nenávidím.“ (Barbora)

Na dotaz, zda je pro respondenty manželství jejich rodičů vzorem, odpověděli kladně pouze tři. V předešlé otázce sice pět z dotázaných vnímalo kladně spokojenost svých rodičů v manželství, ale pouze tři považují jejich manželství za vzor pro svůj partnerský život. Jako příklad jejich posouzení uvádím následující komentář:

„Určitě, chtěla bych prožít svůj partnerský vztah tak, jak ho žijí mí rodiče.“ (Celine)

Ve svých vzpomínkách se dotazovaní zřejmě důkladněji zamýšleli nad určitými variacemi vztahových relací rodičovského partnerského soužití a došli k závěru, že byť bylo manželství rodičů relativně spokojené, existovaly v něm drobné specifické nuance, které by respondenti ve svém soužití napodobovat nechtěli, což vyjádřili i takto:

„Nemohu říci, že by bylo pro mě manželství rodičů vzorem. Bylo relativně pohodové, ale já jsem měl o svém partnerském soužití trochu jinou představu.“ (David)

Mezi zápornými odpověďmi na otázku případného vzoru manželství rodičů pro partnerský život respondentů se objevily i odpovědi ne zcela odmítavé. Dotazovaní v nich například uvádějí, že nehledali vzor v samotné úrovni manželství rodičů, ale ve fungování rodiny jako takové, popřípadě že sice manželství rodičů vnímali jako vcelku klidné, jen o svém vlastním vztahu mají zcela jinou představu.

„Ne, to asi se nedá takhle říci. Já jsem pro sebe neviděl vzor v manželství mých rodičů, já jsem spíše viděl vzor fungování naší rodiny jako celku. To pro mě asi bylo mnohem důležitější, než jak fungovalo rodičům manželství. Možná to bylo tím, že v jejich manželství nebyly patrné nějak zásadní problémy.“ (Adam)

Otázky hodnotící soužití členů primární rodiny respondentů

Druhá část souboru dotazů kladených účastníkům výzkumu je orientována na zhodnocení kvality soužití primárních rodin jednotlivých zúčastněných. Otázky směřovaly více do soukromí rodinných společenstev. Snažily se najít odpověď na to, co

pro rodiče jejich vlastní rodina znamenala, jaké role či pozice v rodině rodiče popř. i ostatní členové zaujímali. Dále se snažily najít i odpověď na to, zda rodina tvořila kompaktní a harmonický celek, zda se jednalo o skupinu rovnoprávných členů, kteří žili společným životem prostřednictvím společných zájmů a koníčků, kteří společně trávili svůj volný čas za dostatečného projevu vzájemné náklonnosti a citů. V neposlední řadě tato skupina dotazů stimuluje i pokus o hledání odpovědí na otázku způsobu zvládnání případných sporů, které museli jednotliví členové rodinného společenství řešit.

Šest dotazovaných z výzkumného souboru odpovědělo na otázku, zda se pro jejich rodiče stala rodina smyslem života tak, že rodina byla pro oba dva rodiče smyslem života. Odpovědi byly charakteristické svou spontánností, respondenti na otázku odpovídali téměř bez zaváhání.

„Určitě. Měl jsem a mám pohodové rodiče, kteří vybudovali stabilní a poměrně i dobře fungující rodinu. Navíc jsem nikdy neměl pocit, že by je to všechno, co pro nás a pro rodinu celkově dělali, nějakým způsobem obtěžovalo. Prostě jsme si žili tak nějak přirozeně a normálně. Víím, že to zní obyčejně, ale ono když je něco normální, tak je to vlastně dobře, nebo ne?“ (Adam)

Chvilky zamyšlení a krátkého zavzpomínání potřebovali tři respondenti k odpovědi na tutéž otázku. Ti popisovali rodinnou realitu tak, že jejich rodina byla pro rodiče smyslem života pouze v počátečních obdobích budování rodiny, případně ještě bezprostředně po narození dětí.

„Zpočátku – myslím tím hned po svatbě určitě ano, protože se asi skutečně brali z lásky a chtěli spolu žít a vytvořit pěkný domov nejen pro sebe, ale i pro své budoucí děti. Jenže táta pak musel po úrazu opustit svou práci a začal pít. Začal si své pocity nepotřebnosti vybíjet ve větší agresivitě proti mamince a později i nám dětem. Začal se domovu vyhýbat, a tak veškerá práce a péče o nás děti zbyla na mamince. Táta v mých deseti letech jednoho dne odešel z domova úplně, po pár dnech si přišel pro věci a my všichni jsme ho ze dne na den přestali úplně zajímat.“ (Erik)

Dva respondenti ve svých odpovědích uvedli, že smysl života v rodině našel pouze jeden z rodičů. Tato skutečnost byla, dle jejich vzpomínek, údajně patrná ihned v počátcích formování jejich rodinného zázemí.

„Tak to teda nevím. No pro tátu určitě ne. Ještě když jsem se narodila já, tak byl schopný doma jakž takž fungovat, ale potom začal čím dál tím častěji navštěvovat pohostinská zařízení, utrácet peníze za karty a alkohol a doma už ho maminka moc

neviděla. Toto byl vlastně začátek konce naší rodiny. Rodiče se začali spolu strašlivě hádat a my jsme se sestrou byly tak nějak na pokraji zájmu. Maminka ještě tak nějak měla snahu se o nás starat, ale dnes teprve vidím, že ji mnoho sil braly tyto problémy v manželství a nekonečné hádky s mým otcem.“ (Eva)

Jeden respondent ve své odpovědi vypověděl, že ani jeden z jeho rodičů nespatoval ve svém rodinném zázemí smysl svého života.

„Já nevím, já opravdu nevím a asi vám neumím na tuto otázku odpovědět. Jedno co vím určitě: pro otce určitě rodina smyslem jeho života nebyla. A jak tak o tom přemýšlím, tak možná ani pro matku. Žili si tak nějak utopení každý v tom svém světě a zabývali se každý sám sebou. Já jsem se poměrně od raného věku musela o spoustu věcí postarat sama. Matka pracovala ve službách, a tak přicházela domů pozdě večer. Její představy o vyblýskaném bytě jsem tak musela plnit já. Vůbec je nezajímalo, co já dělám, jak se učím. S mým bráchou to bylo téměř to samé.“ (Barbora)

Výskyt a vliv dominantního postavení některého z rodičů zjišťoval další dotaz respondentům. Tři z nich uvedli, že v jejich primární rodině nebyla dominance jednoho z rodičů nikterak patrná. A dále charakterizovali své rodiče jako lidi schopné rozhodnutí i ústupku, na druhé straně jako lidi sebevědomé, kteří nepotřebovali pro soužití ve svém vztahu ani dominantní, ani submisivní pozici.

„Ne, ani bych neřekl, anebo jsem si toho nikdy nevšiml. Ale spíše ne. O něčem rozhodovala spíše mamka a jiné rozhodnutí bylo zase na tátovi. Tak nějak bych řekl, že se vzájemně docela v pohodě doplňovali.“ (Adam)

Zaznamenala jsem však i jiné příčiny chybějící dominance v rodině, která byla způsobena specifickým způsobem soužití rodičů.

„To říci nemohu. Oni prostě nežili jako partneři, a tak neumím posoudit, zda byl někdo z nich dominantnější. Táta byl pro nás vzácnější a asi jsme se ho i více báli. S mámou jsme byli pořád a ta musela řešit všechny každodenní starosti a problémy.“ (Cyril)

Sedm dotazovaných žilo ve své primární rodině s jedním dominantním rodičem. Ve třech případech byla tímto rodičem matka, ve čtyřech případech se jednalo o dominantního otce.

„Ano, jednoznačně matka. Byla doslova velící důstojník, bohužel nikoliv v pozitivním slova smyslu. Byla studená, nepřístupná, nekomunikativní – jak jsem řekl. Je to asi hrozné, ale dneska k ní nemám vůbec žádný vztah. Možná k tomu přispělo i mé mladické obvinění její viny na tátově smrti. Já si prostě stále myslím, že ho utrápila.“ (Bořek)

Dva respondenti nebyli schopni na tuto otázku přesně odpovědět se slovy, že sami

nejdou schopni určit, zda se skutečně jednalo u jednoho z rodičů o projev určité dominance v rodině.

„Nevím úplně přesně, zda u mého otce šlo o dominanci, ale zpočátku měl tu tendenci rozhodovat o věcech týkajících se chodu naší rodiny. Jenže čím méně byl doma, tím více toto rozhodování zůstávalo na mamince. Takže vlastně ani neumím posoudit, kdo byl či nebyl v naší rodině dominantní. Asi si tuto rádoby pozici vždy vyžádala daná situace.“
(Erik)

Svou rodinu jako harmonický a kompaktní celek označilo v odpovědích na další otázku šest dotazovaných. Někteří z nich dokonce odlišovali fungování svých rodičů jako manželů a jako rodičů.

„Celkově bych řekla, že moji rodinu bylo možné vnímat jako kompaktní a harmonickou. Pokud pomínu skutečnosti týkající se vzájemného vztahu otce a matky, tak jsme jako rodina fungovali docela dobře. Rodiče nás vychovávali sice v přísném stylu, ale nikoliv autoritativně. Určitě nás měli rádi. To, co si asi nebyli schopni dát navzájem, našťástí byli schopni dát nám. Uměli nás pohladit, popovídat si s námi. A což oceňuji dneska asi nejvíce, ve výchově nás děti stáli vždy při sobě. Nezažila jsem, nebo si spíše nepamatuji, že by si navzájem rodičovskou autoritu podráždili, že by se shazovali.“
(Anna)

Jeden z respondentů uvedl, že kompaktním a jednolitým celkem působila rodina ve svých počátcích, ovšem zdravotní komplikace jednoho z rodičů pak následně vše naprosto změnila.

„No, zpočátku bych řekl, že naše rodinu dost držela pospolu. Naši měli docela dost společných známých u nás ve vesnici, a tak společně s nimi podnikali společné dovolené a různé zábavné akce. Když jsme se narodili my s bráchou, tak jsme vyjížděli na výlety po okolí a zdálo se mi, že byla docela pohoda. Jenže po tátově úrazu se všechno rychle změnilo, jak jsem říkal už dříve. Táta s námi přestal mluvit, byl minimálně doma. Pomalu se přestal i podílet na naší výchově se slovy, že maminka ví stejně všechno nejlíp, tak ať rozhodne i za něj. Jeho centrum zájmu se přestěhovalo do místní hospody. Je mi z toho při tomto vzpomínání docela smutno, protože si myslím, že kdyby nebylo té nešťastné události s úrazem, možná jsme mohli být docela pěkná rodina. Táta neunesl svůj handicap jako chlap a všechno vzdal.“ (Erik)

Zbývajících pět dotazovaných popisovalo svou primární rodinu jako skupinu, která nefungovala jednolitě, kompaktně a harmonicky. Jako příčina této neuspokojivé situace byl uváděn disharmonický vztah mezi rodiči, který se poté odrážel i v nedostatečně

harmonickém fungování rodiny jako celku.

„Ne, to jsem určitě naší rodinu nevnímala jako kompaktní skupinu. Sice jsme jezdili na společné dovolené do hor i k moři, trávili jsme společně svátky a narozeniny i Vánoce. Ale to bylo asi všechno. Sporadicky jsme se setkávali u nedělních obědů. O většině společných záležitostí – tedy našich a mamky - rozhodovala jen ona. Je pravda, že když jsme s bráchou měli nějaký průšvih, tak se naši byli schopni spojit a domluvit, byli schopni postupovat jednotně při řešení našich kázeňských karambolů. Ale jinak byla hlavním tahounem rodiny máma.“ (Cyril)

Otázka, zda respondenti pociťovali v rodině často projevy lásky a bezpečí, byla asi jedna z těch nejcitlivěji vnímaných. Vzpomínka ať už na mámino náručí, či naopak na chybějící pohlazení a slůvka něhy vždy a v každém věku zapůsobí na ta nejnítěrnější místa v každém z nás. Devět z dvanácti oslovených potvrdilo, že se ve své primární rodině setkávali s pozitivními citovými projevy od svých nejbližších. Takto velký počet kladných odpovědí si vysvětlují tím, že projevy lásky a něhy mezi členy rodiny nejsou vždy nutně vázány na fungující a harmonické rodinné prostředí. Vysoký počet kladných odpovědí na otázku konzumovaných projevů lásky a bezpečí v primární rodině lze vysvětlit tím, že tuto základní lidskou potřebu může poskytovat třeba jen jeden z rodičů jinak nefungujícího rodinného společenství.

„Nikdy jsme se u nás doma nestyděli tomu druhému říci, že ho máme rádi, že se nám po něm stýská, že nám chybí. Myslím, že projevy citové náklonnosti patřily k běžné součásti našeho rodinného života. Nebylo to pro nikoho z nás nic mimořádného. Kolikrát jsem si teď v dospělosti uvědomil, jak jsem tenkrát přicházel domů jakoby do skořápky, která mě ochraňovala od všeho zlého venku. To jsem si jen tak teď uvědomil.“ (Filip)

Získané odpovědi na otázku, která zjišťovala způsob řešení případných rodinných neshod a problémů v primární rodině respondentů a jejich prožívání samotnými účastníky výzkumu byly velice rozmanité. Tři dotazovaní ve svých výpovědích uvedli, že řešení problémů v rodině probíhalo spíše formou dialogu, konstruktivním přístupem. Nejednalo se ve své podstatě o hádky, byly to spíše jen dohady.

„Jak se řešily problémy? Tak nějak v poklidu. Nepamatuji si, že bych zažila doma nějaký výbuch vzteku, nějakou hodně hlasitou hádku. Dohady – ty byly, ale spíše byly takového toho provozního rázu a většinou se vždycky celkem brzy vyřešily. Musím říci, že oba moji rodiče mají schopnost kompromisu a poklidné domluvy. To jim tak trochu závidím – to jsem bohužel po nich nezdědila.“ (Františka)

Poměrně málo časté hádky, které byly řešeny bez emocionálně vypjatých reakcí a výbuchů, uvedli celkem tři dotazovaní. Ti popisovali, že při hádkách mezi rodiči měli strach z toho, že některý z rodičů odejde z domova, strach z toho, co bude dále následovat a určitou nejistotu v postoji ke každému jednotlivému rodiči v průběhu sporů.

„Naši se ani moc nehádali, protože spolu vlastně moc nebyli, ale když už nějaký spor mezi nimi vznikl, byl to právě otec, který mnohem autoritativněji prosazoval svůj postoj a názor. Naopak máma se v rámci klidu v rodině jeho názorům mnohdy bez snahy obhájit si vlastní pozici podvolovala. Vždycky říkávala, že se s ním nechce o ničem dohadovat. Nevím, jestli nechtěla nebo neuměla si své obhájit. Musím se přiznat, že si moc nepamatuji na své pocity, které jsem měl při hádkách rodičů. Jak jsem již řekl, nebyly spory rodičů moc časté a hlavně se je snažili vždycky řešit bez naší přítomnosti. Nezažil jsem tedy žádné vypjaté emocionální situace a nepamatuji si ani na to, že bych při hádkách rodičů prožíval nějaké své pocity nejistoty a strachu. Spíše mi bylo mámy líto. Zdála se mi strašně bezbranná.“ (Cyril)

Šest dotazovaných ve svých odpovědích uvedlo, že rodinné hádky a spory prožívali ve svých rodinách poměrně často. Průběh popisovali od slovních potyček, které často přecházely někdy až do fyzických útoků jednoho proti druhému. Pocity, s kterými respondenti tyto chvíle domácí nepohody prožívali, vyjadřovali slovy: strach z odchodu jednoho z rodičů, strach ze ztráty jistoty a pocitu bezpečí rodinného zázemí, silně odmítavý vztah nejen k agresorovi, ale i k rodiči, který se neuměl bránit, touha řešit tyto pocity útekem od reality, ať doslova, nebo potlačením těchto zážitků ve své paměti.

„Bohužel u nás doma byly v určité době – těsně před rozvodem – spory na každodenním pořádku. Už se mi ani nechtělo chodit domů. Večer, vždycky když se táta vrátil z hospody, začal na nás křičet, kde má večeři a pivo. Vždycky si našel nějaký důvod k tomu, aby vyvolal hádku. Ani si nedovedete představit, kolikrát maminku uhodil.“ (Daniela)

Otázky vztahující se k soužití respondentů v jejich současném partnerském svazku.

Poslední okruh otázek byl zaměřen na odraz současného partnerského života samotných respondentů. První otázka na níž odpovídali, se týkala odrazu zkušenosti s manželstvím (soužitím) rodičů na rozhodnutí respondentů žít v nesezdaném svazku.

Ve dvou třetinách odpovědí dotazovaní vyloučili vliv úrovně manželského soužití rodičů na své rozhodnutí zvolit si nesezdané soužití jako formu partnerského vztahu. V některých odpovědích sice respondenti vyloučili jakékoliv ovlivnění svého rozhodnutí nepříznivou zkušeností s úrovní vzájemných vztahů svých rodičů. Na druhé straně ovšem uváděli i tu skutečnost, že díky soužití svých rodičů si uvědomovali, jaké kvality by mělo jejich partnerství vykazovat, bez ohledu na typ tohoto soužití.

„Ne, styl života mých rodičů a hlavně jejich zvláštní manželství mě určitě v rozhodnutí žít v nesezdaném soužití neovlivnil. Kdybych se chtěla vdávat, naprosto přesně jsem věděla, jak chci, aby mé manželství vypadalo. Jenže já se prostě vdávat nechci.“ (Anna)

Manželství rodičů nějakým způsobem ovlivnilo rozhodnutí žít v kohabitaci jednu třetinu respondentů. Jako důvody svého rozhodnutí nevstupovat do manželství uváděli nejčastěji strach ze závaznosti manželství a obtížnou vyvázatelnost v případě vztahových problémů.

„Byla jsem ovlivněna už jenom tím, že jsem v tom prostředí a v té atmosféře žila. Nebylo o co stát. A nechci zažít nic podobného. Mám tak trochu pocit, že určitá „jistota“, kterou možná někteří partneři v manželství zažívají, je na škodu kvality soužití. Možná mají pocit, že si mohou dovolit cokoli a vše jim projde.“ (Daniela)

Existoval ještě jiný důvod pro rozhodnutí žít dlouhodobě v nesezdaném partnerství kromě možnosti případného ovlivnění zkušenostmi s úrovní manželství rodičů? Tak zněla další z otázek tohoto okruhu mého cíleného rozhovoru. Sedm respondentů odpovědělo, že neví o žádném jiném důvodu, který je vedl k volbě této formy partnerského soužití.

„Já nevím, já si vůbec neuvědomuji nějaký důvod, který by mě k rozhodnutí žít v nesezdaném soužití vedl. Prostě jsme se zatím nechtěli s partnerem vzít. Vyhovuje nám to takhle. A zcela soukromě vám řeknu ještě jeden důvod. Není nikdo, kdo by nám tu svatbu zorganizoval. Oba jsme na to líní.“ (Celine)

Zbývajících pět tázaných připustilo, že pro rozhodnutí žít v kohabitaci existoval skutečně jiný důvod nežli ten, že by byli ovlivněni stavem soužití svých rodičů.

„Nevím, jestli tomu uvěříte, ale já mám prostě a jednoduše strach ze svatebního rituálu. Možná bych to mohla nazvat i jakousi fobií. To je zvláštní, že?“ (Anna)

Další otázkou jsem se snažila zjistit, kolik jedinců ze skupiny dotazovaných považuje své současné nesezdané soužití za definitivní způsob řešení existujícího vztahu. Šest respondentů vnímá své soužití jako definitivní a považuje ho za plnohodnotnou variantu legalizovaného svazku.

*„Ano, jsem nadmíru spokojený a nehodlám na tomto stavu vůbec nic měnit. Ano, považuji řešení našeho partnerského vztahu za plnohodnotnou alternativu manželství.“
(Bořek)*

Čtyři respondenti v budoucnu plánují svůj dosavadní typ soužití přeměnit v manželský svazek.

„Ne, určitě nepovažuji za definitivní tento způsob našeho soužití. Ale musím zároveň říci, že tak, jak to máme s partnerem nyní všechno nastavené a domluvené, mi připadá, že se u nás tento typ soužití v běžném každodenním životě ničím neliší od manželství. Alespoň my oba to tak v současné době vnímáme. Považujeme naše soužití za zcela běžnou věc.“ (Celine)

U dvou dotazovaných jsem zjistila, že zatím nemají zcela vyhraněný názor, kam chtějí v budoucnu směřovat svůj partnerský vztah.

„Jakže to říkávali klasici? Nikdy nic není definitivní. Fakticky nevíme. Cíleně prostě svatbu neplánujeme. Uvidí se. Mně na tomto druhu soužití vůbec nic nevádí. Já jsem naprosto spokojená, žiji krásný vztah, svého partnera i po těch letech stále miluji, je to otec našich dětí, tak co chtít více.“ (Anna)

Z hlediska tématu mé bakalářské práce byly pro mě nejzajímavější odpovědi na otázku, jak v této společenské etapě respondenti osobně vnímají institut manželství. Pouze dva dotazovaní, kteří shodou okolností tvoří partnerský pár, se vyjadřují k manželství jako o institutu, který zajišťuje jistou míru životní stability, vytváří záštitu pro rodinu. Jeden z hlavních důvodů k uzavření manželství vnímají narození dětí, protože „...dětí patří do manželství...“ Manželský svazek také vnímají jako určitý závazek, slib, z něhož se nedá jen tak snadno odejít.

„Já beru manželství jako jistou záruku životní stability člověka, takovou životní kotvu, která nás nenechá odplout kamsi do divokých a nebezpečných vod.“ (Filip)

Tři z oslovených mladých lidí manželství striktně odmítají se slovy, že v tomto typu soužití člověk ztrácí svobodu a volnost a zájem o druhého. Společné manželské soužití, jak se domnívají, přináší po nějaké době do života obou partnerů stereotyp a nudu. Manželství hodnotí jako zbytečnost.

„Já? No, to nevím, jestli se ptáte úplně té pravé. Ale upřímně. Pro mě je manželství svazkem, ve kterém partneri ztrácí svou svobodu a volnost, zájem o toho druhého, společné žití přechází v určitý stereotyp, návyk a vlažnost citů. Je to zbytečnost, kterou rozhodně ke svému životu nepotřebuji.“ (Barbora)

Instituci manželství neodmítá celkem devět respondentů. Ti ve svých vyjádřeních

připouštějí, že manželství jako takové má ve společnosti své místo. Dotazovaní si plně uvědomují jistou právní ochranu manželů (na rozdíl od partnerského soužití), na druhé straně pak velmi oceňují liberální postoj současné společnosti, nestigmatizující ty páry, které se rozhodly zvolit jinou alternativu soužití. Vysoce si cení oné možnosti volby společného života, kterou si sami vyberou.

„Nevidím na něm vůbec nic špatného, zvláště v případě, když se pro vstup do manželství rozhodnou oba partneři svobodně. Že už tu není na nikoho společenský tlak. Občas jen malinko rodičovský (smích), ale to se dá zvládnout. Manželství je v našich zákonech mnohem lépe ošetřeno než svazek druha a družky. Manželé mají po všech stránkách větší jistotu, ať ve vztahových, tak v majetkových věcech. Na druhé straně – když to tak všechno vidím okolo sebe, tak si myslím, že manželství ztrácí cosi na své aktuálnosti.“
(Erik)

Sedm respondentů poměrně dost rezolutně vyloučilo, že by někdy v budoucnu chtěli uzavřít manželství.

„Ono to, že bychom se vzali, sice nehrozí, ale pokud by přeci jenom k tomu došlo, tak by to určitě nebylo kvůli dětem. To už bychom se přeci vzali dávno. Žádný jiný důvod, který by nás vehnal do chomoutu, mě nenapadá.“ (David)

Čtyři respondenti připustili, že by důvodem k uzavření sňatku nebo jedním z důvodů k uzavření sňatku bylo jejich dítě, popřípadě děti. U jednoho z tázaných jsem se setkala s odpovědí, že by rád, aby onen důvod k uzavření sňatku existoval "uvnitř" obou partnerů, a nikoliv "vně". I když připouští, že dítě je určitě hodně silným motivem.

„Co bude důvodem k budoucímu uzavření našeho manželství? Tak určitě náš syn. Nějak si myslím, že jsme mu to oba dva dlužní. A samozřejmě láska a úcta jednoho k druhému.“ (Františka)

V závěrečné otázce celého rozhovoru jsem zjišťovala, jak hodnotí nejbližší okolí respondentů jimi zvolený typ soužití a zda je toto hodnocení nějakým způsobem partnery ovlivňuje v dalších úvahách a plánech. Všech dvanáct respondentů uvádí, že rozhodnutí žít v nesezdaném soužití je v dnešní společnosti vnímáno jako naprosto běžná záležitost. Mnoho jejich přátel žije také ve stejném typu svazku. Reakce okolí se tedy zúžily na minimum. Jediní, kdo se zpočátku k nesezdanému soužití partnerů vyjadřoval kriticky, byli samozřejmě jejich rodiče. Všichni respondenti uvádějí, že i přesto, že rodiče dnes i přesto, že dnes jejich nesezdané soužití respektují, by byli moc rádi, kdyby v budoucnu do manželství vstoupili.

„Řekl bych, že nevidím vůbec žádný problém ve formě našeho soužití. V této době takhle

žije spousta mladých párů a i s dětmi. Spíše jsem vnímal jistou nevoli ze strany mé matky, byla trochu rozčarovaná nad naším rozhodnutím. Samozřejmě ji chápu. Žije na vesnici a tam je ta morálka ještě trochu jiná, než tady ve městě. Ale s postupem času si na tuto situaci zvykla.“ (Erik)

7. Diskuse

Na základě poznatků získaných z provedené výzkumné sondy, jejímž úkolem bylo zjistit, do jaké míry ovlivňuje vztahová a citová konstelace primární rodiny formování partnerských vztahů dětí vyrůstajících v takovém prostředí a budujících si své postoje k vnějšímu světu, jsem se pokusila vyvodit následující rezultáty:

Více než polovina z oslovených mladých lidí uvedla, že motivem pro uzavření manželství jejich rodičů byla láska a vzájemná náklonnost obou partnerů. Z dalších odpovědí respondentů je patrné, že i dnes je tento důvod pro mladé lidi uznávaným klíčem pro úspěšný start a trvání partnerského života.

Na druhé straně vyjadřovali značnou nelibost a nepochopení důvodu, který se stal hned druhým nejčastějším impulzem pro uzavření manželství jejich rodičů, a tím bylo neplánované otěhotnění partnerky. Jak uvádí související odborná literatura, na konci 80. let minulého století byly totiž počty dětí rodičích se mimo manželství velice nízké a narození dítěte bylo v té době ve většině případů spojené s manželstvím (srov. MPSV, 2004). Respondenti se také v souvislosti s výše uvedeným – v nedávné minulosti až direktivně uplatňovaným – důvodem k uzavírání sňatků vyjadřovali velmi pozitivně o současné velké toleranci rodiny i širší společnosti. Ale též k vlídné akceptaci rozhodnutí mladých lidí neuzavírat manželství pouze proto, že partnerka otěhotní. Soudobou možností volby alternativních typů partnerských soužití umožňuje nejen dnešní společnost, ale také rodiče, kteří nesezdané soužití tolerují jako formu předmanželského stadia života (kap. 5.2).

Domnívám se však, že tato nová míra obecné tolerance může dovést potenciální mladé rodiče k možnému nezodpovědnému přístupu nejen vůči partnerství, ale již i k samotnému rodičovství. Soudobého partnera už nenutí žádná společenská norma typu „muset se ženit“ k odpovědnému postoji vůči partnerce, ale i vůči ještě nenarozenému potomkovi.

Porovnáním s daty uvedenými v teoretické části práce (kap. 5.2) vyplývá, že respondenti hodnotili manželství svých rodičů jako spokojené nebo relativně spokojené v podstatně menším počtu, než je uváděno v odborné literatuře. Nadpoloviční většina dotazovaných se vyjádřila o manželství svých rodičů jako o svazku, ve kterém alespoň jeden z rodičů, popřípadě oba zažívali pocit nelibosti a frustrace. Jako alarmující se jeví výpověď dvou třetin respondentů, kteří nehodnotili manželství rodičů coby vzor pro svůj budoucí partnerský život. To je ale známkou zásadní absence modelového příkladu pozitivního partnerství, na který by mohli ve svém dalším životě mladí lidé navázat a který by mohli ve svém společném životě napodobovat. Je pro ně tudíž, v důsledku chybění onoho nejpřirozenějšího vzoru, mnohem komplikovanější úspěšné nastolení dobrého stylu soužití. Podle PLAŇAVY (2000: 88) je pro správné fungování budoucího partnerského života mladých lidí podstatnější možnost transpozice spokojeného manželství rodičů než odstrašující zkušenost s jejich rozvodem. Na základě poznatků z mého šetření se domnívám, že chybějící model spokojeného rodičovského soužití vede u potomků z takových rodin již od počátku partnerské koexistence k problematickému formování odpovědných a konsolidovaných vztahů.

Nakolik míra spokojenosti či nespokojenosti ve vzájemném vztahu rodičů respondentů ovlivnila i jejich rodičovskou pozici v rodině, to jsem sledovala v další části výzkumu. Ze získaných reakcí dotazovaných je možné usoudit, že případná disharmonie manželství rodičů neměla až zcela zásadní vliv na vnímání rodiny jako smyslu života rodičů respondentů.

Naprostou většinou získaných odpovědí bylo totiž potvrzeno, že rodiče svým chováním skutečně prokazovali, že chápou svou rodinu jako smysluplnou záležitost. Tato prezentace stupně významnosti rodinného svazku nebyla tedy ovlivněna případnými partnerskými neshodami. Podle mého názoru možná právě orientace rodičů na patřičné fungování rodiny jim mnohdy umenšovala rezidua frustrace z kolizního partnerství. V rodinách dotazovaných byl patrný převažující podíl rodin s jedním dominantním rodičem. Odborná literatura ale popisuje, že výrazná dominance jednoho z rodičů může negativně ovlivnit budoucí partnerská soužití jejich potomků (srov. PLAŇAVA, 2000: 90). Respondenti, kteří progresivní dominanci jednoho z rodičů popisovali, ji vnímali a hodnotili negativně až v momentu, kdy byl tento projev spojen s ponižováním partnera nebo útoky na něj. Zřetelně odlišovali ve svých hodnoceních vliv stupně dominance na vnitrorodinnou atmosféru a na její akceptaci druhým partnerem.

Polovina z dotazovaných definovala zázemí své primární rodiny jako kompaktní a harmonické, ve kterém její členové uměli společně trávit i volný čas. Na zásadním rozhodování těchto rodin se podíleli úměrně všichni rodinní příslušníci. Rovněž hodnotili pozitivně i úroveň komunikace mezi jednotlivými členy rodinného společenství, v němž byly zřetelně vymezeny hranice mezi rodiči a dětmi. Současně akcentovali odpovídající jasné projevy lásky a bezpečí jako ukazatele kvality fungující rodiny (viz kap. 2.3) – v optimálním případě mezi všemi členy rodiny anebo alespoň jen mezi některými z nich. V polovině případů však respondenti zmiňovali, že mezi jejich rodiči byl navzájem velmi odtažitý vztah.

Nejčastěji byly projevy lásky samozřejmě zahrnovány děti, což převážná většina dotazovaných skutečně zažila. V několika případech však museli být těmito laskavými majáky v tvrdém světě prarodiče, protože sami rodičové nebyli tohoto naprosto přirozeného citového projevu schopni. Překvapivě často byly popisovány zřetelné projevy citové angažovanosti rodičů k vlastním dětem. Domnívám se proto, že citové projevy k potomkům nemusí být vždy závislé na kvalitě a spokojenosti rodičů v jejich partnerském životě. Někdy naopak jednotliví rodiče prožívající neuspokojivé manželství mohou touhu po citovém prožitku kompenzovat u svých dětí. Problematickou se však stává taková situace, kdy tuto bazální potřebu emocionálního citového uspokojování osobnosti dítěte musí plnit někdo mimo primární rodinné uspořádání, například prarodiče.

Rodinné zázemí těch dotazovaných, které se vyznačovalo vzájemným respektem jeho členů, bylo příznačné i klidným a racionálním řešením sporů. Toto však popisovala pouze jedna třetina sledovaných, kdy při řešení kolizních situací v rodině dominoval dialog a kompromis. Ve všech ostatních případech se pak jednalo o verbální, někdy bohužel i fyzické vzájemné ataky partnerů. Domnívám se, že oproti již zmíněnému příkladnému fungování hlavních stránek rodinného života je nárůst intolerance při řešení konfliktních situací v rodině způsoben převážně na úrovni vztahových relací mezi manžely. Relativně dobré hodnocení rodičů dotazovaných v jejich funkcích vychovatelů si vysvětlují tím, že se v těchto případech většinou takto neprezentují ve vztahu k partnerovi, ale k dětem – tedy ve svých rodičovských rolích.

V poslední části rozhovoru se dotazovaní vyjadřovali ke svému aktuálnímu partnerskému soužití. V této skupině odpovědí docházelo k pocitové analýze vzpomínek na vztahové relace existující uvnitř primární rodiny respondentů. Došlo zde i ke hledání odpovědí na otázky, do jaké míry ovlivnila zkušenost s partnerským soužitím rodičů

a prožívání vlastního dětství rozhodnutí zvolit si alternativní typ soužití. Jak uvádím v teoretické části, v kapitole 2.4, může negativní zkušenost dětí s problematicky vnímanou primární rodinou velmi zásadně ovlivnit jejich budoucí život (srov. ROZEHNALOVÁ, 2004: 9). Ve svých reakcích sice respondenti tento vliv vlastní zkušenosti s manželstvím rodičů vesměs zastírají, ovšem i přes verbální popření tohoto faktu si velmi přesně uvědomují, které projevy chování nechtějí ve svém partnerském životě zopakovat, nebo naopak, které zážitky by rádi ve svém vztahu sami prožili.

Zkušenost se soužitím rodičů tedy posloužila jako diferenční pocitový prvek. Mezi dalšími důvody pro své rozhodnutí žít v nesezdaném svazku uváděli respondenti například strach z obřadu svatby, antipatie k manželství, nezvládnutí svatby před narozením dítěte, chybějící organizátor svatby (sami partneři jsou na to líní) nebo že ještě v partnerském svazku nemají jasno. Tyto příklady důvodů, jež vedly partnery k rozhodnutí žít v kohabitaci, zcela zřetelně korelují s údaji uvedenými v kapitole 5.2.

Polovina dotazovaných považuje dosavadní formu svazku za definitivní řešení partnerského soužití a nehodlá ani v budoucnu uzavřít řádné manželství. Třetina kohabitujiících by do manželství jednou ráda vstoupila a zbytek dotázaných není ještě v otázce budoucí formy svého partnerského soužití zcela rozhodnut. V kapitole 5.3 teoretické části uvádím, že rozhodnutí žít v kohabitaci nevzniká na základě plánovaného rozhodnutí, ale že se jedná o něco, co postupně vyplyne ze vztahu samotného (srov. MUCHA 2007: 199). Výsledky mého šetření však přinášejí odlišnou informaci, a to takovou, že plná polovina dotazovaných svou volbu formy partnerského soužití plánovala dopředu. Ve většině případů se jednalo jak o manifestní, či skryté následky zkušeností s problematickým soužitím jejich rodičů v manželství.

Manželství je hodnoceno většinou respondentů jako institut, který má i dnes své oprávnění ve společnosti a dotazovaní ho vnímají jako jednu z reálných alternativ partnerského soužití. Vysoce oceňují možnost dnešní mladé generace zvolit si tu formu společného soužití, která vyhovuje právě jim a ve které se cítí být spokojeni. Váží si možnosti samostatného a svobodného rozhodnutí jen aktérů samotných, a to bez jakýchkoliv vnějších tlaků. Někteří sice akceptují tuto formu soužití mladých lidí, nicméně pro svůj partnerský život ji volit nechtějí. Současně si ale – i přes stoupající trend rozšíření a oblíbenosti kohabitace mezi mladými lidmi – uvědomují, že v nelegalizovaném soužití nejsou ochráněni žádnou právní normou.

Jak je uvedeno v kapitole 5.3.1, početnost výskytu takovéto formy soužití však stále ještě nepřesvědčila naše zákonodárce o tom, že by měli k tomuto typu koexistence

zaujmout podstatně přívětivější a konstruktivní přístup. Je nutno zdůraznit, že aktuální platná právní úprava dokonce tento svazek ani nijak fakticky nepojmenovává (srov. REDAKCE EPRAVO.CZ, 2002).

Pouze dva respondenti ve svém osobním profilu, který byl součástí výzkumného interview, uvedl, že věří v Boha. Oba tvoří partnerský pár a jako jediní z výzkumné skupiny potvrdili svou jasnou odhodlanost v budoucnu manželství uzavřít. Tento poznatek potvrzuje i odborná literatura, která uvádí postřehy (v kapitole 5.2), že věřící jsou v akceptaci a celkovém hodnocení nemanželského soužití mnohem konzervativnější než lidé bez víry v Boha (srov. CHALOUPKOVÁ, ŠALAMOUNOVÁ, 2004: 28).

Většina mnou dotazovaných však neplánuje manželství uzavřít ani v budoucnosti a hodlá tak setrvat v dosavadní kohabitaci. Třetina respondentů uvedla jako možný důvod k uzavření manželství společné dítě (děti). Vzhledem k tomu, že všichni respondenti byli v době výzkumu rodiči alespoň jednoho potomka, je počet potencionálně uzavřených manželství z důvodu narození dítěte podstatně menší, než uvádí literární údaje v kapitole 5.2 (srov. FIALOVÁ a kol., 2000: 132).

V teoretické části bakalářské práce uvádím, že Česká republika patří mezi státy s poměrně velmi nízkou úrovní sňatečnosti. Na druhé straně však přibývá počet nesezdaných párů, které svou volbou alternativní formy partnerského soužití neřeší pouze dočasně svůj milenecký či předmanželský život, ale volí si tuto formu coby doživotní alternativu. Jedná se o akceptaci celosvětového trendu spojeného s dnešním stylem života, nebo na toto rozhodnutí může mít vliv pouze neblahá zkušenost se soužitím a potažmo i vzpomínka na vztahy v primární rodině?

Tito lidé žijí naprosto běžný, ač nelegalizovaný partnerský vztah, do něhož rodí a v němž vychovávají děti. Z tohoto důvodu tedy volba formy partnerského soužití přestává být záležitostí pouze partnerů samotných, nýbrž se stává záležitostí reprodukce a výchovy nové generace. Domnívám se, že by se tudíž měl změnit postoj společnosti k faktu nesezdaného soužití nejen mladých rodičů, jimž jsem se věnovala ve své práci. Jsem přesvědčena, že v důsledku poznaného stavu by neměla být opomíjena ani péče o rodiny s dětmi a že by měla být, v rámci celého výchovně-vzdělávacího systému, v mnohem větší míře praktikována kvalitní výchova k odpovědnému partnerství a rodičovství. Je bohužel zřejmé, že ne každá rodina však dokáže solidní vzdělání v této oblasti poskytnout.

Je rovněž třeba vzít na vědomí, že pokud nebudeme o fenoménu nesezdaného soužití mluvit, pokud tento nebude zahrnut jako vztahový faktor do právního systému státu, pojednáváný trend z života lidí rozhodně nezmizí. Ale naopak zodpovědným přístupem úřadů k problematice partnerského a rodinného života bude umožněno bezstarostně žít v kohabitaci těm, kteří v ní žít chtějí, aniž by se jakýmkoliv způsobem degradoval styl jejich soužití a trvajících význam institutu manželství i rodiny jako takové.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem si dala za úkol najít odpověď na otázku, zda je příčinou dnešní preference nesezdaného soužití u mladých lidí jejich osobní zkušenost ze vztahů, jichž byli účastni ve své primární rodině.

V teoretické části jsem se snažila orientačně prezentovat variety podstaty rodiny coby důležité báze společnosti. Svou pozornost jsem dále zaměřila i na stručný přehled proměn podoby a funkčnosti rodiny v procesu evoluce lidstva, od jejího začátku až po současné projevy, ale též i na funkční popis jednoho z typů rodiny, který nejčastěji ovlivňuje člověka po celý život, a to rodiny primární čili nukleární. Prostřednictvím citací a parafrázování vybraných statí z odborné literatury jsem usilovala o přiblížení problematiky vlivu primární rodiny na potomstvo, kterému právě ona modeluje prvotní kontakt se sociálním okolím.

Věnovala jsem se i dílčí analýze institutu manželství jakožto legitimnímu základu rodiny, a to nejen s ohledem na dějinnou projekci, ale i na současnou společenskou realitu. Objasněním podstaty a příčin soudobé preference nesezdaného soužití, tohoto velmi rychle se rozšiřujícího fenoménu, jsem završila teoretickou část své práce.

Z dostupných poznatků pro mne vyplývá, že mladí lidé stále častěji volí formu nesezdaného soužití jako lákavější alternativu manželského svazku. Tento trend je typický nejen pro země západní a severní Evropy, ale od konce dvacátého století se s ním setkáváme ve větší míře i u nás. Odborná veřejnost se shoduje na tom, že posun k liberalizaci variant partnerského soužití v posledních desetiletích je usnadněn nynější větší tolerancí společnosti k „moderním“ formám partnerského života. Kromě tohoto společenského vlivu na proměny partnerství však odborná literatura popisuje i významný vliv pozitivních prožitků člověka z primární rodiny, přenášených do záměrů koncepce vlastních partnerských a později i rodičovských vztahů. Avšak i přes výše

zmíněné změny probíhající ve vztahových partnerských relacích představuje pro většinu lidí spokojené manželství ještě i dnes tu nejžádanější formu soužití.

Empirická část této bakalářské práce je zaměřena na průzkum provedený mezi vybranými mladými lidmi, kteří již žijí se svým partnerem dlouhodobě v nesezdaném svazku a vychovávají v něm své děti. Z provedené sondy vyplynulo, že ti mladí lidé, kteří žili ve svých primárních rodinách s rodiči, majícími jakkoliv problematický partnerský vztah, jehož záporná specifická se promítala i do ostatních rodinných relací, jsou touto negativní zkušeností významně ovlivněni. Čím hůře byla vnímána vztahová úroveň primární rodiny, tím méně se partneři snažili vázat se v obligatorním partnerském svazku. I když někteří moji respondenti ve svých výpovědích popírali vliv negativních zkušeností ze vztahu svých rodičů na volbu formy jejich současného partnerského soužití, ve svých následně líčených představách o podobě vlastního partnerství preferovali úroveň chování a jednání, kterou ve svých primárních rodinách postrádali.

Část dotazovaného vzorku sledovaných lidí tedy právě proto už do svého partnerského svazku vstupovala s odmítnutím jeho legitimizace, a to i tehdy, kdy se stali rodiči a vychovávají s partnerem své děti. Zvolenou formu partnerství totiž vesměs pozitivně akceptují de facto jako plnohodnotný manželský život a nevidí tedy žádný problém vychovávat děti v takovémto všestranně dobře fungujícím svazku.

Oblastí, kterou však z pohledu nesezdaného partnera většina mladých lidí vnímá jako značně problémovou, je přetrvávající absence právní identifikace a úroveň zajištění společenské ochrany takového partnerského svazku. Zde také tázaní vyjadřovali svá politování nad tím, že současná společnost ani v době významného rozšíření této formy soužití stále ještě nepřijala potřebná legislativní opatření k uspokojivému řešení tohoto netradičního stylu párového soužití.

Ve své bakalářské práci jsem si vytkla za cíl zjistit, zda příčina současné výrazné preference nesezdaného soužití mladých lidí je způsobena dřívějším zážitkem jisté nekvality soužití uvnitř primární rodiny. Ukázalo se, že původní úroveň mikrosvěta primárního zázemí těchto lidí je i v dnešní složité době velice významným situačním pólem, ovlivňujícím dokonce i životní styl dalších generací. Na základě syntézy poznatků získaných během uskutečněného průzkumu se domnívám, že je mimořádně důležité mnohem intenzivněji v mladých lidech rozvíjet a usměrňovat komplex pozitivních osobních vlastností a návyků, které jim ulehčí úspěšný start a zdolávání úskalí partnerského a rodinného života, zvláště jsou-li znevýhodněni špatně fungujícím

původním rodinným zázemím. Rodina v jakékoliv podobě totiž musí být vnímána nadále jako jeden z hlavních stavebních kamenů společnosti, nesmí být podceňována v žádné ze svých rolí a funkcí, které plní či by měla plnit jak pro své členy, tak i pro společnost jako celek. V uváděných výstupech pak spatřuji účelovou dispozici pro sociální pracovníky mající přístup k rodinám a navazující s nimi blízký kontakt; neboť oni mohou být těmi, kteří jsou první schopni diagnostikovat problematické oblasti, jež jsou jiným skryty pod rouškou hájeného soukromí. Ale z docílených poznatků odvozují rovněž inspirativní stimul pro soudobou legislativní sféru.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:

ČERMÁKOVÁ, M.; MAŘÍKOVÁ, H.; ŠANDEROVÁ, J. et al. *Proměny současné české rodiny (Rodina – gender – stratifikace)*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. ISBN 80-85850-93-1.

DUNOVSKÝ, J. *Dítě a poruchy rodiny*. Praha: Zdravotnické nakladatelství Avicenum, 1986. ISBN 08-040-86.

FIALOVÁ, L.; HAMPLOVÁ, D.; KUČERA, M. et al. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. ISBN 80-85850-87-7.

GOODY, J. *Proměny rodiny v evropské historii*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. ISBN 80-7106-396-7.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Nakladatelství Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2

HORSKÝ, J.; SELIGOVÁ, M. *Rodina našich předků*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. ISBN 80-7106-195-6.

CHALOUPKOVÁ, J. (ed.) *Proměny rodinných a profesních startů*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, v.v.i., 2010. ISBN 978-80-7330-185-9.

JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha: Nakladatelství Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0

JANDOUREK, J. *Úvod do sociologie*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-644-5.

LABUSOVÁ, E. *Láska bez prstýnku*. *Psychologie dnes*, 2010, roč. 16, č. 2, s.19-23. ISSN 1212-9607.

LOUČKOVÁ, I. *Integrovaný přístup v sociálně vědním výzkumu*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-86429-79-3.

MAŘÍKOVÁ, H.; PETRUSEK, M.; VODÁKOVÁ, A. *Velký sociologický slovník A-O*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 1996a. ISBN 80-7184-164-1, ISBN 80-7184-311-3 (soubor).

MAŘÍKOVÁ, H.; PETRUSEK, M.; VODÁKOVÁ, A. *Velký sociologický slovník P-Ž*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 1996b. ISBN 80-7184-310-5, ISBN 80-7184-311-3 (soubor).

MATĚJČEK, Z. *Psychologické eseje (z konce kariéry)*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0892-8.

MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-502-8.

- MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. ISBN 80-901424-7-8.
- MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Nakladatelství Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0.
- MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1362-4.
- MIŠÍKOVÁ, J. *Základy sociologie rodiny*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2003. Scriptum. ISBN 80-7042-291-2.
- MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. 2. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-86429-87-8.
- MUCHA, I. *Sociologie. Základní texty*. 3. vydání. Jesenice u Prahy: Vydavatelství 999 s. r. o., 2007. ISBN 978-80-86391-26-7.
- PLAŇAVA, I. *Manželství a rodiny*. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-039-2.
- PREKOP, J. *Jak být dobrým rodičem – Krůpěje výchovných moudrostí*. Praha: Grada Publishing, s. r. o., 2001. ISBN 80-247-9063-7.
- ROZEHNALOVÁ, M. *Eseje o rodině, manželství a rodičovství*. Praha: Free Teems Press, 2004. ISBN 80-902898-5-1.
- RUFO, M. *Pust' mě, ale neopouštěj: Utváření zdravé vazby mezi rodiči a dětmi*. Praha: Nakladatelství Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-616-2.
- SCHAEFFEROVÁ, E. *Co je rodina*. Praha: Návrat domů, 1995. ISBN 80-85495-41-4.
- SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. Praha: Nakladatelství Portál, 2001. ISBN 80-7178-559-8.
- VENGLÁŘOVÁ, M. *Průvodce partnerským vztahem*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2008. ISBN 978-80-247-2054-8.

SEZNAM POUŽITÝCH ELEKTRONICKÝCH DOKUMENTŮ:

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD *Pohyb obyvatelstva*, [online]. Poslední aktualizace: 2011-13-12, [cit. 2012-01-22].

Dostupné na WWW: <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/kalendar/aktual-oby>

ČLOVĚK V TÍSNI O.P.S. *Projekt Varianty – Homosexualita ve společenském kontextu*, [online]. 2002 [cit. 2012-01-25]. Dostupné na WWW:

<http://www.varianty.cz/cdrom/podkapitoly/b06gayove/08.pdf>

DEMOGRAFIE. *Sňatečnost*, [online]. Poslední aktualizace: 2012-02-10 [cit. 2012-02-19]. Dostupné na WWW: http://www.demografie.info/?cz_snatecnost

DOLEŽÁLEK, V. *Je lepší svatba, nebo život na hromádce?* [online]. 2006-29-03, [cit. 2012-01-16]. Dostupné na WWW: <http://finexpert.e15.cz/je-lepsi-svatba-nebo-zivot-na-hromadce>

CHALOUPKOVÁ, J.; ŠALAMOUNOVÁ, P. *Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě*, [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2004 [cit. 2012-21-01]. Dostupné na WWW:

http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/210_1chalou47%20pro%20tisk.pdf

ISBN 80-7330-062-1

KAŠNÝ, J. *Uzavírání manželství – historický přehled*, [online]. [cit. 2012-01-22].

Dostupné na WWW: <http://www2.tf.jcu.cz/~kasny/book4m/hist.htm>.

LABUSOVÁ, E. *Šťastní i nešťastní singles*, [online]. 2007, [cit. 2012-01-01].

Dostupné na WWW: <http://www.evalabusova.cz/clanky/singles.php>.

LABUSOVÁ, E. *Singles. Proč žijí sami?* [online]. 2009, [cit. 2012-01-01]. Dostupné na WWW: http://www.evalabusova.cz/clanky/singles_proc.php.

MACOUNOVÁ, M. *Od manželství nečekejme věčnou blaženost*, [online]. 2010, [cit. 2012-01-01].

Dostupné na WWW: http://www.evalabusova.cz/rozhovory/m_macounova.php.

MAJEROVÁ, T. *Křesťanská rodina v postmoderní době*, [online]. 2000, [cit. 2012-02-12]. Dostupné na WWW: <http://www.getsemany.cz/node/242>.

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ *Národní koncepce podpory rodin s dětmi*, [online]. 2008, [cit. 2012-01-05]. Dostupné na WWW:

http://www.mpsv.cz/files/clanky/7958/Narodni_koncepce_podpory_rodin_s_detmi.pdf

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ *Národní zpráva o rodině*, [online]. 2004, [cit. 2012-01-02].

Dostupné na WWW: http://www.mpsv.cz/files/clanky/899/zprava_b.pdf

REDAKCE EPRAVO.CZ *Druh – družka a společné bydlení*, [online]. 2002-14-03 [cit. 2012-01-16]. Dostupné na WWW: <http://www.epravo.cz/top/clanky/druh-druzka-a-spolecne-bydleni-16038.html>
ISSN 1213-189X

ŘEZNÍČKOVÁ, L. *Rodinný stav: registrované partnerství*, [online] 2006-04-25 [cit. 2012-02-25]. Dostupné na WWW: <http://www.penize.cz/18061-rodinny-stav-registrovane-partnerstvi>

SIMOTA, D. *Rodina, manželství a kohabitace* [online]. E-polis.cz, 14. červenec 2005. [cit. 2012-01-24]. Dostupné na WWW: <http://www.e-polis.cz/nezarazene-clanky/106-rodina-manzelstvi-a-kohabitace.html>
ISSN 1801-1438.

UZEL, R. *Máme za sebou tři sexuální revoluce*, [online]. 2010-20-02, [cit. 2012-02-22]. Dostupné na WWW: <http://www.novinky.cz/zena/vztahy-a-sex/192346-radim-uzel-mame-za-sebou-tri-sexualni-revoluce.html>

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK:

ČSÚ	Český statistický úřad
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
př. n. l.	před naším letopočtem
n. l.	našeho letopočtu

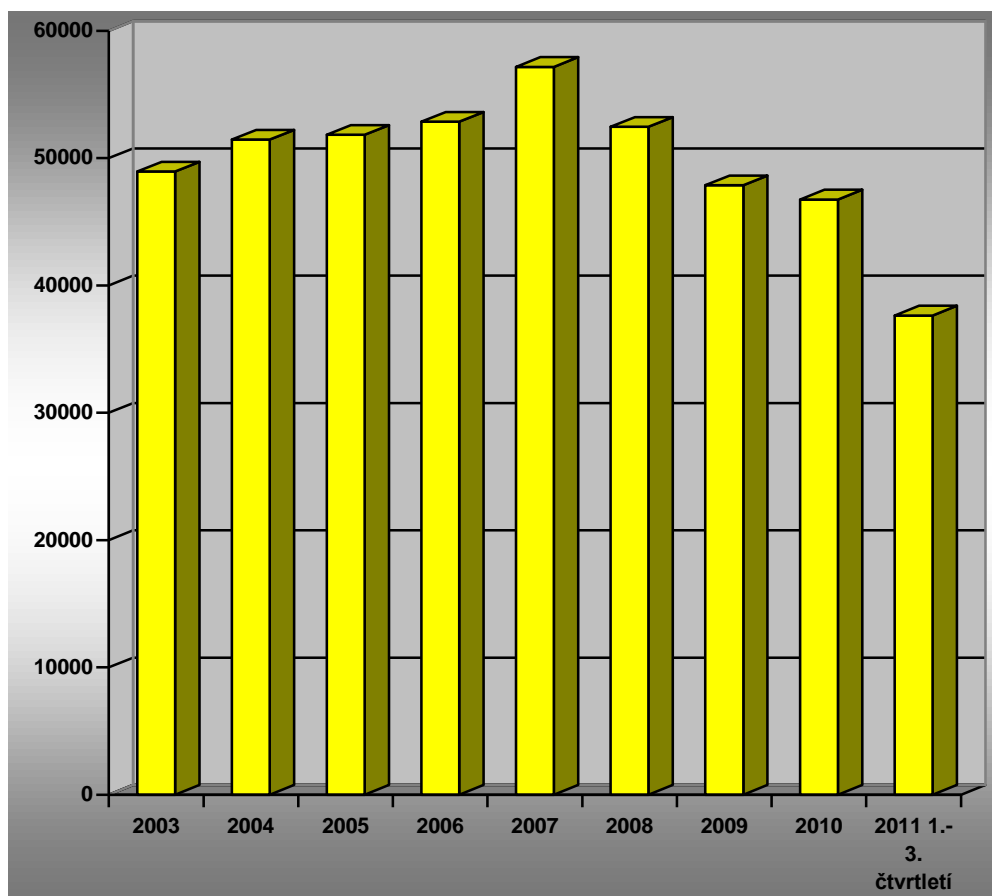
SEZNAM PŘÍLOH:

I.	Tabulka č. 1	Přehled sňatečnosti v letech 2003 – 2011
II.	Obrázek č. 1	Graf vývoje sňatečnosti v letech 2003 – 2011
III.	Tabulka č. 2a	Pořadí důvodů, proč partneři volí formu nesezdaného soužití
IV.	Tabulka č. 2b	Motivy úvah o legalizaci svazku – o následné svatbě
V.	Tabulka č. 3	Sociodemografické údaje o respondentech
VI.	Osnova polostrukturovaného rozhovoru	

Tabulka č. 1 Přehled sňatečnosti v letech 2003 – 2011

Rok	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011 1.-3. čtvrtletí
Počet sňatků	48943	51447	51829	52860	57157	52457	47862	46746	37635

(ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2011)

Obrázek 1 Graf vývoje sňatečnosti
(ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2011)

Tabulka č. 2a Důvody volby nesezdaného soužití z pohledu mužů a žen

Pořadí důvodů, proč partneři volí formu nesezdaného soužití	
Ženy	Muži
Svatba je zbytečná formalita	Svatba je zbytečná formalita
Zklamání z předchozího vztahu	Zklamání z předchozího vztahu
Špatné zkušenosti z okolí	Obava, že se vztah změní k horšímu
Obava, že se vztah změní k horšímu	Špatné zkušenosti z okolí
Rozvod rodičů	Vzdor (chci dělat věci po svém)
Těhotenství	-
Vzdor	-
Svatba je velká investice	-

(LABUSOVÁ, 2010:20)

Tabulka č. 2b Motivy úvah o pozdější legalizaci svazku – o následné svatbě

Argumentační variace k rozhodování, proč bychom se v budoucnu možná vzali?	
Ženy	Muži
Náhlý impulz, romantika	Náhlý impulz, romantika
Právní záležitosti	Právní záležitosti
Praktické důvody	Praktické důvody (úřednické obstrukce)
Stvrzení svazku	Společenská událost
Společenská událost	Tlak společnosti
Vzor rodiny, naplnění představ	Udělá partnerce radost
Nástup dítěte do školy	Rozmar staříků

(LABUSOVÁ, 2010:20)

Tabulka č. 3 Sociodemografické údaje o respondentech

Jméno	Věk	Vzdělání	Počet dětí	Věříte v Boha?	Žiji v nesezd. soužití se současným partnerem (roky)
Anna	36-40	VŠ	2	SNAD	> 10
Adam	31-35	OBM	-	SNAD	> 10
Barbora	36-40	SŠ	1	SNAD	> 10
Bořek	36-40	OBM	-	NE	> 10
Celine	25-30	VŠ	1+ těhotenství	NE	> 10
Cyril	25-30	VŠ	-	NE	> 10
Daniela	25-30	SŠ	1+ těhotenství	ANO	7-10
David	25-30	VŠ	-	ANO	7-10
Eva	31-35	VŠ	2	SNAD	7-10
Erik	25-30	OBM	-	NE	7-10
Františka	31-35	VŠ	1	NE	> 10
Filip	31-35	VŠ	-	SNAD	> 10

(Zdroj – vlastní výzkum)

Legenda:

Vzdělání: **VŠ** = vysokoškolské vzdělání; **SŠ** = středoškolské vzdělání; **OBM** = odborné vzdělání bez maturity

Víra v Boha: **ANO** = věřím **SNAD** = připouštím jeho existenci **NE** = nevěřím

OSNOVA POLOSTRUKTUROVANÉHO ROZHOVORU

1 Otázky týkající se reflexe respondentů na manželství jejich rodičů.

- Uveďte důvod, proč se Vaši rodiče rozhodli uzavřít manželství?
- Jak Vy osobně vnímáte spokojenost Vašich rodičů v manželství?
- Je (bylo) manželství Vašich rodičů pro Vás vzorem partnerského soužití?

2 Otázky týkající se hodnocení kvality soužití v primární rodině respondentů.

- Stala se, podle Vašeho názoru, pro Vaše rodiče rodina smyslem jejich života? Pokud ano, podle čeho tak usuzujete?
- Měl některý z Vašich rodičů dominantní pozici, jak se tato skutečnost případně projevovala v životě rodiny?
- Vnímal(a) jste svou primární rodinu obecně jako kompaktní, jednolitý, harmonický celek (mám na mysli společné přátele, koníčky, společně trávený volný čas, jednotnost při rozhodování o společných záležitostech, schopnost vzájemné komunikace a v neposlední řadě i jednotnost ve výchovných krocích při Vaší výchově)? Co toho bylo důkazem?
- Vnímal(a) jste ve své primární rodině často projevy lásky, bezpečí a citové angažovanosti a) k Vaší osobě, b) jednotlivých členů mezi sebou navzájem? Jak se to projevovalo?
- V případě, že se objevily ve Vaší primární rodině problémy či neshody, a) jak byly Vašimi rodiči řešeny, b) jak jste tyto situace prožíval (a) Vy osobně?

3 Otázky týkající se hodnocení současného soužití respondentů.

- Čím Vás ovlivnila v rozhodnutí žít v nesezdaném soužití zkušenost s manželstvím (soužitím) Vašich rodičů?
- Jaký jiný důvod existoval, který Vás vedl k rozhodnutí žít dlouhodobě v nesezdaném soužití?
- Považujete současné nesezdané soužití za definitivní způsob řešení Vašeho partnerského vztahu, tedy popř. za plnohodnotnou alternativu manželství?
- Jak Vy osobně v této společenské době vnímáte institut manželství?
- Pokud plánujete do budoucna uzavřít manželství, bude hlavním důvodem k tomuto kroku a) narození Vašeho společného dítěte, b) zcela jiný důvod?
- Jak hodnotíte formu Vašeho soužití Vaše okolí? b) Ovlivňují Vás tyto reakce ve Vašich dalších úvahách?

Abstrakt

VOSTOUPALOVÁ, J. *Je příčinou preference nesezdaného soužití kvalita vztahů v primární rodině?* České Budějovice 2012. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie.

Vedoucí práce: RSDr. Ján Mišovič, CSc.

Klíčové pojmy: primární rodina, funkčnost rodiny, vztahy v rodině, sňatečnost, manželství, nesezdané soužití, kohabitanace, registrované partnerství, singles.

Cílem bakalářské práce je najít odpověď na otázku, zda je příčinou dnešní preference nesezdaného soužití u mladých lidí jejich osobní zkušenost ze vztahů, jichž byli účastni ve své primární rodině. V teoretické části jsou orientačně prezentovány variety podstaty rodiny, stručný přehled proměn podoby a funkčnosti rodiny v historickém exkurzu, funkční popis primární čili nukleární rodiny a jejího vlivu na děti. Dále je v práci popsána i dílčí analýza institutu manželství jako legitimního základu rodiny, objasnění podstaty a příčin soudobé preference nesezdaného soužití. Na tuto teoretickou část navazuje část empirická, v níž je prezentován kvalitativní výzkum. Ten byl uskutečněn mezi mladými lidmi žijícími v nesezdaném soužití. Úkolem výzkumu je nejenom zmapování úrovně vztahů v primárních rodinách respondentů a případný odraz rodinné zkušenosti v jejich následné volbě specifického typu soužití, ale i zmapování osobní reflexe dosavadních zkušeností dotazovaných s vlastní vztahovou úrovní a výsledný aktuální postoj k samotnému institutu manželství.

Abstract

VOSTOUPALOVÁ, J. *Does the quality of relationships within the primary family cause the preference of unmarried cohabitation between young people?*

České Budějovice 2012. Bachelor Thesis. University of South Bohemia in České Budějovice. Faculty of Theology. Department of Practical Theology.

Supervisor: RSDr. Ján Mišovič, CSc.

Key words: primary family, functionality of family, relationships in the family, marriage rate, marriage, unmarried cohabitation, cohabitation, registered partnership, singles.

The aim of the bachelor thesis is to find an answer to the question: Is experience with relations in a primary family where a person grew up a reason for current preferences of unmarried cohabitation between young people? Various forms of family, a brief summary of changes of the forms and the functionality of family from a historical perspective, a functional description of primary family (i.e. “nuclear” or fundamental family) and a description of its influence on children are presented in the theoretical part of the thesis. Furthermore, a component analysis of the institution of marriage as a legitimate foundation of family is described, as well as an explanation of a reason for contemporary preferences of unmarried cohabitation. The theoretical part is followed by an empirical part, in which qualitative research is shown. The survey was conducted among young people living in unwed relations. The aim of the research was not only to map the level of relations in primary families of the respondents and a possible reflexion of their domestic experience on their consequent choice of the specific type of living, but also to map the respondents’ personal experience with their own relational level and consequently to map their attitudes towards the institution of marriage itself.